

DRUHÁ PRŮBĚŽNÁ EVALUAČNÍ ZPRÁVA K PROJEKTU

*„Systémové zajištění péče pro
vězněné uživatele drog a její následná
kontinuita po propuštění“*

OBSAH

Dosavadní zhodnocení realizace projektu #3

Průběh realizace evaluace a výzkumu ve sledovaném období #4

Zhodnocení průběhu realizace programu #5

Vývoj projektu po jeho zahájení #6

Strukturální faktory a váleční uprchlíci a uprchlice #10

Nedostupnost klientů a klientek,

s nimiž byla navázaná spolupráce #13

Podmíněná propuštění a nedořešená trestní řízení #15

Fluktuace vězeňského personálu,

přetížení personálu a letní měsíce #17

Souběh různých projektů ve věznicích #19

Předávání klientů a klientek a návaznost spolupráce

po propuštění #21

Fluktuace personálu v NNO a náročnost case managementu #24

Formální náležitosti projektu – splnění indikátorů,

časové ohraničení a kapacity NNO #26

Zhodnocení dosavadního dopadu realizace

projektu na cílové skupiny #28

Kvantifikační ukazatele #31

Monitoring povinně sledovaných kvantitativních ukazatelů #32

Nosná témata vycházející z řešení projektu

a výzvy do budoucna #39

Zlepšení spolupráce a koordinace mezi NNO a věznicemi #40

Transparentnější a systematičtější podmíněné propuštění #41

„Přelití“ case managementu i do věznic #43

Kontinuita case managementu po konci projektu #44

Literatura #45

1.

DOSAVADNÍ ZHODNOCENÍ REALIZACE PROJEKTU

Projekt se na začátku potýkal s pomalejším startem, který byl dán několika faktory, zejména administrativními průtahy (formálním uzavřením smlouvy o spolupráci), miskomunikací mezi NNO a věznicemi, optimalizací výběru vhodných klientů a klientek a také vlivem přijímání nových zaměstnanců a zaměstnankyň na straně NNO (viz Mertl 2022a). Po těchto počátečních těžkostech se však situace ve většině věznic stabilizovala a projekt se ve smyslu vytipování vhodných klientů a klientek a práce s nimi stabilizoval a začal vykazovat plánované výsledky, byť naplnění indikátorů bude v některých věznicích problematické, a to kvůli důvodům, které budou rozebrány dále. Celkově tedy projekt běží a nebyly zaznamenány zásadní nedostatky, například ve smyslu, že by se spolupráce v jakékoliv podobě vůbec nerozběhla. V dalším průběhu výzkumné/evaluační činnosti pak bylo identifikováno rozvinutí a utlumení rizik představených v první evaluační zprávě (viz Mertl 2022a), ale také se objevila nová rizika. Všechny rizikové faktory budou podrobněji popsány v dalším průběhu této zprávy.

11.

PRŮBĚH REALIZACE EVALUACE A VÝZKUMU VE SLEDOVANÉM OBDOBÍ

Tato zpráva představuje poznatky identifikované a analyzované v období od září 2022 do května 2023, kdy nejdříve byly realizovány fokusní skupiny s garanty a garantkami jednotlivých NNO, které realizují projekt, a také s case manažerkami a manažery, přičemž byly realizovány celkem tři fokusní skupiny a jeden rozhovor namísto fokusní skupiny kvůli vyčerpání dané case manažerky. Cílem fokusních skupin bylo sdílet a diskutovat poznatky, zejména prvotní rizika, vyzkoumaná po začátku projektu, a také sdílet dobrou a špatnou praxi. Po fokusních skupinách byly realizovány rozhovory s kontaktními osobami z jednotlivých věznic, které jsou zúčastněné v projektu, přičemž se podařilo realizovat rozhovory se všemi zúčastněnými věznicemi. Celkově pak bylo realizováno 13 rozhovorů, kdy jeden rozhovor byl realizován s již bývalou kontaktní osobou v dané věznici (což byl také jediný rozhovor realizovaný psanou formou) a v jednom případě se jednalo o dvojrozhovor s kontaktní osobou, která měla projekt v dané věznici na starosti v jeho začátku, a nastávající kontaktní osobou přebírající v době rozhovoru projektovou agendu. Finálně pak byla realizována druhá vlna rozhovorů s garantkami a garanty a case manažerkami a manažery ze všech NNO (celkově 16 rozhovorů). V jednom případě se jednalo o dvojrozhovor s case manažerkami, a to kvůli jejich vyčerpání i časovým úsporám.

Vedle kvalitativních dat byla dále vytvářena a vyhodnocována také kvantitativní data v podobě dotazníků potřeb, které byly cílené na potřeby klientů a klientek z jejich perspektivy (tyto dotazníky tedy odrážejí jejich sebenáhled na vlastní situaci), a dotazníků stabilizačních oblastí, které

naopak reprezentují zhodnocení situace daného klienta nebo klientů case manažerkou nebo manažerem. Ačkoliv jsou kategorie a škály u obou dotazníků rozdílné, jedná se o užitečné a agregované doplnění poznatků z fokusních skupin a rozhovorů. Dotazníky byly s klienty a klientkami vyplňovány vždy při navázání spolupráce, v období těsně po propuštění a při ukončování spolupráce. V tomto ohledu je potřeba zmínit, že u dotazníků potřeb je (očekávaným) problémem skutečnost, že u řady klientů a klientek schází dotazníky po propuštění a při ukončení spolupráce. To je dáno různými faktory, zejména pak ztrátou kontaktu, neochotou ze strany klientů a klientek (která je samozřejmě vyšší mimo direktivní prostředí věznice) a také přemístěním klienta nebo klientky do jiného regionu, případně odjezdem klienta nebo klientky do zahraničí.

Souběžně s tím také kontinuálně probíhal desk research, aby bylo možné relevantně a věcně dané poznatky kontextualizovat i interpretovat a také je lépe a přesněji pochopit.

Data byla analyzována za pomoci kvalitativní obsahové analýzy (Mayring 2000), která byla provázána s několikastupňovým, převážně otevřeným kódováním, které pak přešlo v selektivní a axiální kódování (Charmaz 2006; Saldaña 2009).

Výzkumná a evaluační činnost pak byla realizována v souladu s evaluačním plánem a neobjevily se žádné výraznější komplikace, které by tuto aktivitu jakýmkoliv způsobem narušovaly nebo znemožňovaly.

2.

ZHODNOCENÍ PRŮBĚHU REALIZACE PROGRAMU

2.1.

VÝVOJ PROJEKTU PO JEHO ZAHÁJENÍ

Po úvodním zdržení naplňování projektu, které je popsáno v první evaluační zprávě (Mertl 2022a), se realizace projektu stabilizovala a začala naplno fungovat téměř ve všech věznicích, což se týkalo zejména navázání formální spolupráce a efektivního a optimálního vytipování vhodných klientů a klientek do projektu. Po uplynutí více než poloviny doby realizace projektu jej 12 informantů a informantek z NNO hodnotilo pozitivně, zejména s ohledem na síťování a spolupráci mezi jednotlivými NNO, kdy se podařilo propojit různé organizace a služby, které o sobě předtím sice věděly, ale kontakt byl spíše formální. Projekt zlepšil možnosti spolupráce i adresnějšího předávání klientů a klientek. Pět informantů a informantek pak pozitivně hodnotilo také možnost projektové materiální podpory klientů a klientek, která velmi usnadňovala některé praktické náležitosti vykonávané sociální práce. Tři pak vyzdvihovali advokační potenciál projektu, který jasně poukazuje na některé systémové nedostatky, které je potřeba řešit pro možnost optimální pomoci a sociální práce s propuštěnými osobami. V kontextu pak dva informanti a informantky měli za to, že mediální potenciál projektu je v tuto chvíli nevyužitý a mohl by být využit i dále, aby se o něm dozvědělo více relevantních osob a organizací. Další tři informanti a informantky pak uvedli, že se skrze projekt zlepšila jejich spolupráce s věznicemi a došlo k pozitivnímu prohloubení vzájemných vztahů. Jeden informant pak kvitoval, že projekt umožňuje „vynést“ sociální práci s vězněnými a propuštěnými osobami ven z věznic a systematicky s nimi pracovat i po propuštění.

Pět informantů a informantek z řad NNO se pak zamýšlelo nad udržitelností projektu, tedy přenesení a kontinuitu case managementu jako způsobu práce a opatření do širšího systémového nastavení, případně jak navázat s dalším projektem, který by case management s danou cílovou skupinou rozvíjel. Pokračování case managementu s vězněnými/propuštěnými osobami si přály i kontaktní osoby (celkem deset z nich), přičemž jedna z nich projevila přání více propojit case management i s vězeňským odborným personálem a více diskutovat o daných klientech a klientkách a jejich potřebách a možnostech, jak je naplnit. Jedna kontaktní osoba pak nevěděla, jak case management probíhá mimo věznici, takže byla spíše opatrnější v názoru, jestli jej zachovat nebo ne, nicméně měla za to, že je potřeba budovat nějaký mezistupeň, který propuštěné osoby navede na sociální služby a ulehčí jim akomodaci na společnost mimo vězení. Jedna kontaktní osoba pak také zmínila, že by si sice pokračování case managementu přála, ale byla skeptická ohledně jeho financování po skončení projektu.

Kontaktní osoby hodnotily projekt vesměs pozitivně, zejména s ohledem na přínos pro vězněné osoby a kontinuitu práce ve věznicích i po propuštění (celkem 11 informantů a informantek). Tři nechtěly projekt hodnotit, neboť v něm podle svých slov byly zainteresovány pouze ve smyslu logistiky a do obsahu neviděly. Logistiku jako hlavní náplň práce na projektu pak uvádělo šest kontaktních osob, přičemž sedm informantů a informantek

2.1.

VÝVOJ PROJEKTU PO JEHO ZAHÁJENÍ

Uvedlo, že by byli rádi / byly rády za hlubší míru spolupráce a větší informování, což lze vnímat pozitivně a jako možnost propojit case management také s vězeňským personálem, který by se za určitých okolností mohl podílet na hledání kapacit a práci s vězněnou osobou. Jedna kontaktní osoba pak uvedla, že vidí přínos projektu jenom pro velmi malé procento vězněných osob.

Vytipování vhodných osob do projektu od minulé zprávy zaznamenalo významný posun, neboť se rozrůznily způsoby vytipování, které tak začaly doplňovat původní záměr využít pouze SARPO. SARPO pak bylo doplněno zejména uvážením personálu (což uvedlo 13 kontaktních osob a 12 informantů a informantek z NNO), který tak podle své znalosti vězeňské populace a uvážení vytipovával a nabízel možnost vstupu do projektu vězněným osobám, snowballingem (čtyři kontaktní osoby a pět informantů a informantek z NNO), kdy se některým NNO začaly ozývat samotné vězněné osoby, které se o projektu dozvěděly od jiných osob a chtěly do něj vstoupit, a také besedami s potenciálními klienty a klientkami (tři kontaktní osoby a tři informanti a informantky z NNO), kde byl projekt představen širšímu okruhu potenciálně vhodných osob, které se pak po úvaze měly možnost do něj přihlásit. Informanti a informantky z NNO pak ještě uváděli, že pro vytipování využívají i svoje standardní programy (dva případy), pokud mohou, a v jednom případě na spolupráci s NNO odkazuje soud při projednávání podmíněných propuštění.

S ohledem na využívání SARPO pak z rozhovorů vyplynulo, že se jedná o potenciálně velmi užitečný nástroj, ale řada kontaktních osob poukázala na jeho „kostrbatost“ v tom smyslu, že nelze vytvořit sestavu zcela dle požadavků projektu, kde by byly osoby, které mají požadovaný termín výstupu a zároveň také vysoké riziko závislosti v SARPO. Kontaktní osoby si musely vždy vytvořit z databáze seznam osob s požadovaným datem výstupu, ručně pak „rozklikávat“ a kontrolovat míru rizika v SARPO a až na základě toho vytvořit finální seznam vhodných osob, u nichž se pak navíc často ukázalo, že vhodnými klienty nebo klientkami nejsou. Jednalo se o velmi náročný a složitý proces, který kontaktním osobám zabral i několik hodin, které mohly věnovat jiným činnostem. Až ze dvou rozhovorů s jinými kontaktními osobami vyplynulo, že sestavy lze generovat nejen za využití SARPO, ale také Vězeňského informačního systému, kdy jedna kontaktní osoba uměla generovat již „hotové“ seznamy vhodných osob, přičemž tento návod velmi ochotně poskytla a ten byl pak poslán dalším kontaktním osobám, aby jim případně pomohl v jejich práci. Tato situace svědčí o tom, že personál by potřeboval v práci s elektronickými systémy lepší průpravu a školení, jak je využívat, což ostatně také některé kontaktní osoby přiznávaly. Výmluvný pak byl jeden rozhovor, kdy kontaktní osoba poukázala, že mají ve věznici několik sdílených excelovských tabulek, kam si zapisují některé údaje, které v dané podobě nemohou vygenerovat ze stávajících databází, aby je měli rychle k dispozici. Nicméně pak také přiznala, že dané tabulky nikdo

2.1.

VÝVOJ PROJEKTU PO JEHO ZAHÁJENÍ

příliš neaktualizuje, protože aktualizovat ručně jednu informaci na několika místech je náročné a do jisté míry zbytečné, neboť než se provede aktualizace, je daná informace často už zastaralá. Lepší průprava, jak využívat stávající systémy, má tedy potenciál ušetřit vězeňskému personálu kapacity, které pak může věnovat jiným aktivitám. Ostatně rezervy v péči a práci se zaměstnanci a zaměstnankyněmi byly identifikovány i v jiném výzkumu (viz Mertl 2023b).

Co se týče spolupráce mezi NNO a věznicemi, informanti a informantky ji hodnotili místy poměrně polarizovaně. Zatímco kontaktní osoby neměly v podstatě žádné výhrady (až na výše zmíněné přání více sdílet informace), 12 z nich hodnotilo spolupráci jako bezproblémovou a jedna volala po lepší spolupráci mezi NNO, které docházejí do věznice, aby si samy uměly „filtrvat“, s kým budou pracovat a koho přenechají jiné NNO, u NNO reflexe tak jednoznačná nebyla. Devět informantů a informantek z NNO spolupráci s některými věznicemi hodnotilo jako dobrou a bez větších problémů, deset z nich pak u některých věznic zmiňovalo problematickou spolupráci způsobenou zejména nemožností do věznice vstupovat (jeden případ, kde se ale situace postupem doby zlepšila), fluktuací vězeňského personálu, jeho přetížením nebo nedostatkem a nemožností vytipovat dostatek vhodných klientů a klientek. V jednom případě pak informantka hodnotila spolupráci s věznicí ambivalentně, tedy v něčem fungovala a v něčem naopak ne.

Po rozběhnutí projektu se následně potvrdila (ne)relevantnost rizik a výzev zmíněných v první průběžné evaluační zprávě, přičemž jako relevantní se nakonec ukázala tato:

- váleční uprchlíci;
- přemístění klientů a klientek do jiné věznice;
- podmíněná propuštění a nedořešená trestní řízení;
- fluktuace vězeňského personálu a narušení spolupráce.

Jako částečně relevantní pak tato:

- souběh různých projektů;
- předávání klientů a klientek po propuštění;
- letní měsíce ve věznicích;
- ztracení kontaktu po propuštění
- kolize projektu se zaměstnáváním ve výkonu trestu.

A jako irelevantní tato:

- další vlna koronaviru a související opatření.

V dalším sledu pak byla identifikována nová rizika a výzvy, které dosavadní realizace projektu přinesla. Mezi těmito novými riziky a výzvami byly převážně faktory týkající se:

- NNO, které realizují projekt, a sice jejich personální fluktuace, limitované kapacity a náročnosti case managementu;

2.1.

VÝVOJ PROJEKTU PO JEHO ZAHÁJENÍ

- možnosti některých věznic naplnit indikátory a/nebo optimálně spolupracovat na projektu;
- časovosti, respektive časového ohraničení projektu, které poměrně výrazně zasahovalo do možností vytipovat vhodné klienty a klientky;
- strukturálních problémů v ČR, zejména s ohledem na dostupnost vhodného důstojného bydlení pro klienty a klientky, a na to nasedající mnohdy velmi komplexní potřeby klientů a klientek, s nimiž byl casem management realizován.

V dalších podkapitolách budou postupně představeny všechny faktory a jejich relevance vzhledem k realizaci a naplňování projektu, přičemž tam, kde je to smysluplné, budou sdruženy pod širší kategorie.

2.2.

STRUKTURÁLNÍ FAKTORY A VÁLEČNÍ UPRCHLÍCI A UPRCHLICE

V první zprávě bylo akcentováno, že váleční uprchlíci a uprchlice z Ukrajiny mohou znamenat zahlcení sociálních a jiných služeb v ČR, přičemž toto zahlcení již začali informanti a informantky pociťovat na začátku projektu, kdy byl problém zajistit zejména bydlení. V dalším průběhu řešení se tento faktor ukázal být relevantní, a to nejenom kvůli přetrvávající válce, ale také hlubším strukturálním problémům v ČR, které se dotýkají zejména oblasti bydlení, jež je ve své standardní důstojné formě velmi nedostatkové. Vedle bydlení se také objevovaly občasně problémy s nalezením vhodného zaměstnání (zejména kvůli zdravotním limitům některých klientů a klientek) a jeden case manažer měl zkušenosti s latentním a následně i otevřeným rasismem, kdy se mu nedařilo pro klienta romského původu zajistit ubytování právě kvůli této skutečnosti. Jedna case manažerka pak dala válečné uprchlíky a uprchlice i do kontextu špatně fungujících veřejných institucí v ČR, zejména úřadů práce, které jsou přetížené a fungují omezeně, což v praxi znamenalo několikahodinové čekání na úřadu kvůli vyřízení sociální asistence a také následné několikaměsíční zpoždování jejího vyplácení. Celkově strukturální podmínky jako velký limit vykonávání case managementu zmiňovalo 15 informantů a informantek z NNO a toto téma bylo do velké míry akcentováno také ve fokusních skupinách. Zároveň bylo zajištění bydlení a zaměstnání zdaleka nejčastěji zmiňovanou zakázkou, s níž do projektu klienti a klientky vstupovali.

V tomto ohledu je potřeba zmínit, že pro propuštěné osoby jsou stále nejvíce dostupné ubytovny spojené se zaměstnáváním, a to ve vysoce

rizikových oblastech, typicky například na Mladoboleslavsku. Většina informantů a informantek měla velmi negativní zkušenosti s většinou dostupných ubytoven, které vnímali jako naprosto nevhodné místo pro propuštěné osoby, zejména kvůli drogové problematice, ale také násilí a celkové kvalitě prostředí. To ostatně potvrzují i výzkumy (Schling 2017, 2020; Sosna, Brunclíková 2019), z nichž vyplynulo, že ubytovny jsou místem, kde se konzumují drogy a které je velmi stresující, což generuje různé konflikty. Z hlediska užívání drog pak Daniel Sosna a Lenka Brunclíková (2019) dokonce poukazují na to, že někteří předáci ubytoven sami zajišťují a distribuují alkohol ubytovaným osobám, přičemž v tomto ohledu jedna informantka z NNO zmiňovala, že se setkala i se zajišťováním pervitinu. Konzumace alkoholu a pervitinu zároveň nasedají na podmínky v některých ubytovnách a s nimi spojených zaměstnáních, kdy Sosna a Brunclíková (2019) poukázali, že není výjimkou, aby osoby odpracovaly i 300 hodin měsíčně a pracovaly několik dní za sebou 16 hodin. V takových podmínkách je konzumace alkoholu nutností kvůli jeho sedativním a tlumivým účinkům, které kompenzují náročnost a distres plynoucí se zaměstnáním, a zároveň je nutností také konzumovat stimulanty v podobě pervitinu, aby mohly dané osoby naplnit pracovní nároky, které jsou na ně kladené. Takové prostředí je samozřejmě pro klienty a klientky v projektu často v podstatě skoro automatickou jízdou zpět do výkonu trestu. V tomto ohledu někteří case manažeři a některé case manažerky spíše podporovali zajištění bydlení skrze rodinu klienta nebo klientky, což považovali za bezpečnější prostředí. Nicméně tuto situaci

2.2.

STRUKTURÁLNÍ FAKTORY A VÁLEČNÍ UPRCHLÍCI A UPRCHLICE

rovněž nelze chápat jako optimální, neboť, jak ukazují výzkumy (Breese et al. 2000; Davis et al. 2013; Farrall et al. 2010), vztahy mezi propuštěnou osobou a rodinou mohou být napjaté a může poměrně rychle dojít ke ztrátě bydlení. Zároveň může být rodina spíše toxickým prostředím, ať už po duševní stránce, nebo z hlediska užívání drog, což zmiňovali také informanti a informantky. Někteří informanti a některé informantky také hovořili o velké míře inflace, která snížila hodnotu peněz, jež byly v projektu plánované na okamžitou materiální podporu propuštěných klientů a klientek, zejména opět v oblasti bydlení. To znamená, že v některých regionech peníze, které při startu projektu vystačily například na zaplacení tří měsíců na ubytovně, v době rozhovorů stačily například už pouze na měsíc, což je doba, za kterou se klienti a klientky, jak poznamenala jedna case manažerka, nemohou stačit stabilizovat.

Zároveň se během řešení projektu ukázalo, že do něj spadají mnohem častěji klienti a klientky s velmi komplexními potřebami. Case manažeři a manažerky v tomto ohledu často uváděly, že se zpravidla jedná o náročnější klientelu, než na jakou jsou zvyklí v rámci standardního vězeňského programu. Takoví klienti a takové klientky se většinou potýkali s mnoha faktory, které byly vzájemně provázané a vzájemně se podporovaly, což je typické pro vězněné/propuštěné osoby (viz Mertl 2022b), ale navíc tato klientela neměla žádné zázemí a jednalo se o dlouhodobě marginalizované osoby, které mnohdy nebyly nijak integrovány ve společnosti ani

před výkonem trestu. U některých klientů a klientek bylo tedy problematické s nimi realizovat case management a sociální práci obecně, jelikož například nemají subsistenční zázemí (bydlení a materiální prostředky k přežití), potýkají se s velkou dluhovou a exekuční zátěží, mají například vážné zdravotní problémy, takže jsou pouze obtížně zaměstnatelní/zaměstnatelné, a samozřejmě navíc bojují s traumatizací a užíváním drog. Specifikem pak v tomto ohledu jsou klienti/klientky s duální diagnózou, tedy duševním onemocněním a užíváním drog, které buď duševní onemocnění původně spustilo, nebo sloužilo jako kompenzační nebo copin-gová strategie, jak se vypořádat s onemocněním. Jedna case manažerka v tomto ohledu uvedla, že se jedná o velmi náročné klienty a klientky, protože potřebují velmi intenzivní terapeutickou a lékařskou pomoc, aby svoji situaci zvládali, přičemž se bála, že jim skrze case management může spíše uškodit a otevřít další traumata. Druhá case manažerka, která měla s těmito případy zkušenosti, pak uvedla, že velmi záleží, jakou péči daná osoba dostane v dané věznici, což nemůže ovlivnit, ale odvíjí se od toho možnosti spolupráce. V tomto směru také poukázala na některé klienty a klientky, jež se k ní dostali a měli podle ní snížený intelekt a vůbec nechápali, kde jsou, a celkově smysl výkonu trestu, což podle ní v podstatě znemožňovalo realizaci case managementu. Jak ukazuje řada studií a analýz (například Snacken et al. 2022; Stensrud et al. 2019; Wacquant 2009a, 2009b; Ward, Evans 2018; v českém prostředí Mertl 2023b), vězení jako instituce bohužel poměrně často supluje jiné instituce

2.2.

STRUKTURÁLNÍ FAKTORY A VÁLEČNÍ UPRCHLÍCI A UPRCHLICE

a je jakousi konečnou institucí pro osoby, které předtím prošly jinými typy veřejných institucí. Složité komplexní případy klientů a klientek pak zmiňovalo 13 informantů a informantek z NNO.

Velkou míru marginalizace u klientů a klientek vnímaly také dvě kontaktní osoby, přičemž poukazovaly na to, že práce s takovými klienty a klientkami je velmi náročná a jedinou možností je pomoc ve formě case managementu nebo jiného sociálně-pracovního přístupu. Dvě kontaktní osoby pak také zmiňovaly, že vidí velmi komplikovanou návaznost po výstupu z věznice, přičemž zmiňovaly špatně nastavený systém, který příliš neumožňuje propuštěným osobám se „někam“ začlenit a v podstatě je nechává „napospas“ událostem. Jeden informant v tomto ohledu zmiňoval také strukturální nedostatek adekvátních adiktologických služeb v některých regionech, což podle něj do velké míry komplikovalo úspěšný návrat do společnosti.

Case management tedy často nabýval spíše než adiktologického poradenství a terapie podobu kompletní sociální práce, což byla pro některé case manažery a manažerky nová situace a styl práce, přičemž ji vnímali jako velkou zátěž. Někteří/některé z nich vyjadřovali určitou frustraci a pocit bezmoci ze skutečnosti, že kvůli špatným strukturálním podmínkám nemohou klientům a klientkám zajistit adekvátní pomoc. To samozřejmě dále zvyšovalo zátěž na duševní zdraví case manažerů a manažerek,

o čemž budeme hovořit ještě později. Tato zátěž je pak problematická s ohledem na skutečnost, že strukturální podmínky se vytvářejí dlouhodobě a v rámci projektu se s nimi dá pracovat pouze minimálně, takže se jako identifikovaný faktor nedají efektivně a adresně řešit. Některé NNO se pokoušely tuto situaci řešit nalezením kapacit prostřednictvím navázání spolupráce s organizacemi, s nimiž do té doby neměly navázanou žádnou spolupráci, například církevními, nicméně s pouze velmi limitovanými výsledky v podobě jednotek míst, které mohly využít k ubytování propuštěných osob. Jedna organizace pak měla příslibený byt od politické reprezentace města, který by mohla využít pro klienty a klientky projektu, přičemž do něj nakoupila i veškeré vybavení. Nicméně po změně této politické reprezentace z této varianty sešlo a dané NNO zbylo pouze vybavení do bytu, ale byt již nikoliv.

Celkově jsou strukturální podmínky v kombinaci s komplexními potřebami klientů a klientek v tuto chvíli zřejmě největším limitem pro úspěšné vykonávání case managementu, který je sice založen na principu nalezení možností a kapacit i tam, kde jsou limitované, nicméně není možné hledat kapacity tam, kde nejsou. Zároveň je tento faktor velmi problematický ve smyslu zátěže, jakou představuje pro case manažerky a manažery, kdy může vést k frustraci, demotivaci i vyhoření. O to problematičtější je tento faktor i kvůli skutečnosti, že jej nelze z pozice projektu v podstatě nijak řešit a kompenzovat.

2.3.

NEDOSTUPNOST KLIENTŮ A KLIENTEK, S NIMIŽ BYLA NAVÁZANÁ SPOLUPRÁCE

Tato kategorie sdružuje několik dílčích témat, která všechna souvisela s komplikovanější dostupností klientů a klientek, s nimiž byla navázaná spolupráce ve výkonu trestu. Již v minulé zprávě byla identifikována rizika v podobě přemísťování vězňených klientů a klientek do jiných věznic, které nespádají do projektu, a kolize mezi zaměstnáváním ve výkonu trestu a konzultacemi v rámci projektu. K těmto dvěma faktorům se přidala obecná nejistota, zda klienty a klientky přivedou na smlouvanou konzultaci. Problém s přemístěním do jiné věznice zmínili čtyři informantky a informanti, kdy zřejmě nejkřiklavějším případem bylo přemístění většího počtu vězňených osob, s nimiž buď byla již navázaná spolupráce, nebo měla být navázána, do jiné věznice, čímž se spolupráce v podstatě automaticky ukončila, což v některých případech znamenalo pro danou case manažerku ztrátu i několikaměsíční práce. Zároveň se to dozvěděla až v situaci, kdy přijela na smlouvané konzultace do dané věznice a klienty jí nemohli navést, jelikož tam již fyzicky nebyli. To se samozřejmě může stát, jak uváděla jiná informantka, a při vytížení personálu je to pochopitelné, nicméně jsou to situace, které následně mohou zkomplikovat case management a celkově práci s vězňenými osobami, jelikož to narušuje i důvěru, a to zejména u klientů, kteří již spolupráci měli navázanou a mohli se cítit podvedeni, což následně mohlo vyvolat naštvání a skepsi ohledně sociální práce jako takové.

Občasné problematické navádění vězňených osob zmiňovalo pět informantů a informantek, přičemž v praxi to znamenalo, že někteří klienti

nebo klientky buď nebyli navedeni vůbec, nebo v navedení byly průtahy. Důvodů bylo několik. Věznice se potýkaly s personální poddimenzovaností, což se samozřejmě projevovalo v možnosti efektivně a optimálně navádět vězňené osoby ke konzultacím. Nicméně case manažeři a manažerky se také setkali občasné s neochotou personálu dané osoby navést, což mohlo být způsobeno přetížením, ale také rozpornou kulturou ve věznicích, kdy některý personál nevěřil rehabilitačnímu principu a považoval činnosti spojené s projektem za zbytečné. Specifickým důvodem pak byla kolize se zaměstnáváním, kdy osoby, které měly být na konzultaci, nebyly navedeny s tím, že jsou v zaměstnání a nebyly (nebo si to nepřály) staženy pro konzultace (více viz Mertl 2023a, 2023b).

O podobných problémech ostatně mluvily i kontaktní osoby, kdy devět z nich mělo problémy s naváděním klientů a klientek na konzultace. Důvodem byla často personální poddimenzovanost věznice, kdy jednoduše personál, který naváděl vězňené osoby, byl přetížen a nestíhal zařizovat logistiku. Dalšími důvody byly vězeňský režim, jenž ovlivňoval dostupnost klientů a klientek (například kvůli navedení na oběd, k lékárně nebo potrestání a umístění na samotku), nečekaná eskorta mimo věznici, momentální neochota klienta/klientky, ale také kolize se zaměstnáváním, které bylo preferováno (jedna kontaktní osoba otevřeně přiznala, že vždy radši navede klienta nebo klientku do zaměstnání než na konzultaci) a kdy se občasné stávalo, že klienti nebo klientky nebyli

2.3.

NEDOSTUPNOST KLIENTŮ A KLIENTEK, S NIMIŽ BYLA NAVÁZANÁ SPOLUPRÁCE

uvolnění/uvolněny, ačkoliv byli nahlášeni / byly nahlášeny. Zároveň kontaktní osoby uváděly náročnost, s jakou musí shánět klienty a klientky, ve smyslu byrokracie (například zajištění, aby daný den uvolnili klienta nebo klientku ze zaměstnání), ale také logistiky, kdy v některých věznicích osoby naváděl přímo odborný personál (a následně také zjišťoval, co se děje, když klient/klientka nebyli k dispozici). Navádění bylo v některých věznicích komplikované také kvůli jejich architektuře a rozlehlosti, kdy několik kontaktních osob přiznalo, že jednoduše nemohou navádět osoby z celé věznice, neboť je to kvůli zdlouhavosti logisticky nemožné. V některých případech nedošlo k navedení kvůli byrokratickým chybám, kdy se špatně vyplnily dokumenty nebo byly špatně přečteny. Čtyři kontaktní osoby pak v tomto ohledu tematizovaly určité kulturní rozpory, které vnímaly ve svých věznicích, kdy proti sobě stály represivní a rehabilitační kultury a nastavení personálu, což se projevovalo ne úplně silným přesvědčením, že projekt funguje a že je žádoucí se podílet na jeho realizaci. Všechny zmíněné faktory byly ostatně identifikovány i v jiném výzkumu (Mertl 2023b).

2.4.

PODMÍNĚNÁ PROPUŠTĚNÍ A NEDOŘEŠENÁ TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Stále přetrvávajícím a rozvíjejícím se problémem při plnění projektu byla podmíněná propuštění a nedořešená trestní řízení. Podmíněná propuštění, která akcentovalo jako faktor, jenž zásadně ovlivňuje vykonávání case managementu, celkem 12 informantů a informantek z NNO, vnášela do realizace projektu určitý chaotický prvek. Rozhodnutí soudů totiž často nebylo úplně konzistentní a nebylo tudíž jasné, zda daného klienta nebo danou klientku propustí. To mělo vliv na motivaci, kdy některé case manažerky a někteří case manažeři uvedli, že po zamítavém stanovisku soudu její klienti výrazně ztratili motivaci v projektu dále pokračovat a participovat na case managementu, přičemž někteří z nich spolupráci ukončili. Nejistota ohledně podmíněného propuštění má ale také praktický negativní dopad v podobě nutnosti zajištění návazných služeb po propuštění, které jsou nutné jako záruka k soudu a které je pak nutné rušit, což zejména například v případě pobytových služeb stojí hodně úsilí a času a komplikuje to činnost i zmíněným pobytovým službám, které pak nechtějí držet místo osobám, které čekají na rozhodnutí o podmíněném propuštění. Obdobná situace panuje například i u zmiňovaného bydlení, kdy v některých případech case manažeři a manažerky složitě a náročně daným klientům zajišťovali bydlení, které jim také proplatili v rámci projektu, aby pak dané klienty soudy nepustily a peníze za bydlení propadly. Informanti a informantky z NNO pak měli spíše zkušenost, že účast klientů a klientek v projektu není reflektována jako určitá záruka větší pravděpodobnosti úspěšného návratu do společnosti. V některých

případech informanti a informantky měli i přímé zkušenosti se soudním řízením ohledně podmíněného propuštění, přičemž uváděli, že soud byl spíše neinformován o tom, že existuje case managementový projekt, respektive jakákoliv rehabilitační práce ve vězení a po propuštění, případně to soud ani nezajímalo. Obecně pak informanti a informantky pozorovali, že soudy spíše rozhodují náhodně a pocitově než podle nějakého jasného a transparentního vzorce.

Je však velmi důležité zmínit, že jedna informantka měla i velmi pozitivní zkušenost s jedním okresním soudem a soudcem, který se aktivně o case managementový projekt zajímal, pročítal si doporučení NNO, a dokonce dané case manažerce i volal, aby si ujasnil některé náležitosti. Podle informantky pak mělo toto provázání velmi pozitivní vliv na podmíněné propuštění, jelikož daný soudce opíral svoje rozhodnutí o spolupráci klienta s NNO a častěji schválil podmíněné propuštění. To lze vnímat jako výborný příklad dobré praxe, který by šlo reprodukovat i v jiných regionech.

S ohledem na podmíněná propuštění pak v rozhovorech zazníval ještě jeden problém, který byl tentokrát spjatý s úspěšným podmíněným propuštěním, kdy vlivem chaotičnosti rozhodování soudů zmíněného výše není do poslední chvíle jasné nejenom to, zda danou osobu propustí nebo ne, ale také kdy přesně. Termín veřejného zasedání totiž určuje soud, který

2.4.

PODMÍNĚNÁ PROPUŠTĚNÍ A NEDOŘEŠENÁ TRESTNÍ ŘÍZENÍ

v daný den neřeší zpravidla pouze jeden případ, ale několik případů, přičemž nikdy není jasné, jak dlouho bude každý případ projednáván. Pokud soud žádosti o podmíněné propuštění vyhoví, je daná osoba bez odkladů propuštěna, nicméně musí ještě projít administrativními úkony v dané věznici, které opět nějakou dobu trvají. Vedle toho má státní zástupce tři dny na to, aby případně podal stížnost, přičemž pokud se tohoto práva nevzdá nebo není na zasedání přítomen, čeká se, až uplyne tato lhůta, a daná osoba může být propuštěna až potom. Proces propuštění tak může zabrat několik hodin, ale také několik dní, a daná NNO si tak musí na případnou asistenci vyblokovat například půl dne, celý den, ale také rozmezí několika dní, což je pro většinu z nich nemožné. Navíc je velmi problematické, pokud je daná osoba propuštěna v pátek nebo o víkendu, neboť v té době zpravidla nejsou dostupné sociální služby. Jedna informantka v tomto ohledu přišla se zcela konkrétním návrhem na změnu legislativy v tom smyslu, aby od rozhodnutí soudu a vykonáním rozsudku vždy uplynula předem daná a neměnná lhůta, během níž by bylo možné dané osobě zajistit návazné služby a bylo jasné, kdy přesně bude propuštěna.

Podobné zkušenosti s netransparentním a nejasným rozhodováním soudů mělo také šest informantek a informantů z řad kontaktních osob, kdy někteří z nich zmiňovali svoji zkušenost s více okresními soudy, které podle nich často rozhodovaly na základě odlišných faktorů (jeden soud

například výhradně na základě odměn a kázeňských trestů, jiný soud na základě kladných poznatků apod.). Informanti a informantky by pak vesměs přivítali, kdyby case managementový projekt byl u soudů více rozpoznávaný a byl by určitou zárukou při podmíněném propuštění, což by dále i vězněné a propuštěné osoby motivovalo. V tomto ohledu poukazovaly, že je potřeba více se soudy komunikovat, edukovat je a sdílet poznatky, což by mohlo být i jedním z podnětů tohoto projektu.

Vedle podmíněných propuštění byly problémem i dobíhající trestní řízení, která v podstatě vytěsňovala potenciálně vhodné klienty z účasti v projektu, neboť se po přijetí dalšího trestu posouval termín propuštění, který pak časově nespadal do řešení projektu. Tento problém zmiňovali čtyři informanti a informantky z NNO a jedna kontaktní osoba. Zároveň to také bylo téma v rámci fokusních skupin, kde se participanty a participantky vyjadřovali ve smyslu, že se jedná o poměrně častou situaci, která má za následek ukončení participace klienta nebo klientky v projektu, přičemž některé NNO měly možnost tyto osoby následně přeřadit do standardního programu, který ve věznici realizují, zatímco některé musely spolupráci úplně ukončit.

2.5.

FLUKTUACE VĚZEŇSKÉHO PERSONÁLU, PŘETÍŽENÍ PERSONÁLU A LETNÍ MĚSÍCE

U tohoto rizikového faktoru se od minulé zprávy v některých věznicích potvrdila jeho relevance, jelikož v nich docházelo k fluktuaci personálu a kontaktních osob, což komplikovalo realizaci projektu a naplňování jeho náležitostí. V jedné věznici dokonce došlo k opakovanému střídání kontaktní osoby a v době rozhovorů tam nebyla jedna stálá konstantní osoba, ale několik osob, které se v zajišťování kontaktu střídaly, což znamenalo, že NNO případně nevěděla, na koho se v danou chvíli mají obrátit s případnou další agendou. Ostatně fluktuace personálu se projevila i při rozhovorech s kontaktními osobami, kdy jedna informantka otevřeně deklarovala, že s ní již další rozhovor neproběhne, neboť ve věznici končí a agendu bude předávat někomu jinému. V jednom případě však výměna personálu byla pozitivním krokem, neboť se v jedné z věznic podle informantů a informantek tímto krokem nastartovala spolupráce, která tam do té doby nebyla na příliš vysoké úrovni, kdy do věznice nebylo do té doby možné ani pravidelně vstupovat (důvodem byla přetíženost personálu a neustálé předávání agendy).

Fluktuace souvisela i s přetížením personálu, což následně bylo provázané i s občasně problematickým naváděním vězňenských osob na konzultace, o němž již bylo pojednáno výše. Jeden informant z řad NNO pak poukázal, že v jedné věznici, kde do té doby neměli žádné problémy, v důsledku fluktuace personálu a přetížení toho, kdo zůstal, začaly nastávat situace, kdy nebyly klienti a klientky navedeny a nebylo možné

v danou chvíli zjistit, kde jsou, což pro danou věznici podle informanta nebylo nikdy typické. Realizace projektu je tudíž ovlivňována obecnějším trendem současného velkého nedostatku personálu ve věznicích. O přetížení často mluvily i kontaktní osoby, přičemž osm z nich uvedlo, že jim realizace case managementového programu narušuje jejich denní harmonogram ve věznici. V těchto případech musely kontaktní osoby často zanechat svoji původní agendu a v podstatě část dne nebo celý den věnovat projektu, což pro ně bylo nejenom časově náročné, ale také stresující. Sedm kontaktních osob pak mluvilo o personální poddimenzovanosti, s níž se ve věznici potýkají a která přímo dopadá i na jejich práci, jelikož musí například navádět klienty a klientky na konzultace.

Výrazným faktorem, který ovšem nebyl překvapivý, jsou letní měsíce a omezení provozu věznic (i NNO) v důsledku dovolených. Utlumení věznic během léta znamenalo odpadávaní návštěv ve věznicích a přímých konzultací s klienty a klientkami, které pak byly, pokud to šlo, nahrazeny korespondenčně. V těchto měsících bylo problematictější také propouštění a návaznost spolupráce po propuštění, které naráželo na dovolené vězeňského personálu i personálu NNO. Informanti a informantky z řad NNO pak akcentovali různé zkušenosti, které měli s předáváním agendy v případě dovolených u kontaktního personálu, kdy v některých věznicích existovala dobrá praxe v podobě předání agendy jiné osobě a upozornění NNO, že se na tuto osobu mají obracet, a v některých

2.5.

FLUKTUACE VĚZEŇSKÉHO PERSONÁLU, PŘETÍŽENÍ PERSONÁLU A LETNÍ MĚSÍCE

věznicích k předání agendy nedocházelo, což v podstatě suspendovalo možnost návštěvy i další spolupráce. Důvodem podle informantů a informantek byla i skutečnost, že projekt byl časově omezen a měl určitá specifika, které nebyla možná za krátkou dobu předat jiné kontaktní osobě, zatímco u dlouhodobě fungujících programů, které byly ve věznicích již více zavedené a známé, předání fungovalo. V tomto ohledu je nutné zdůraznit, že projekt vlivem tohoto útlumu v podstatě přichází o několik měsíců řešení.

2.6.

Souběh různých projektů ve věznicích

Toto téma bylo zřejmě nejpopulárnější v rámci dosavadního výzkumu, kdy v některých věznicích k souběhu různých projektů docházelo, ale nebyl v tom jakýkoliv problém a souběh spíše sloužil ke kvalitnější práci s klienty a klientkami (a nepřímo v podstatě také podporoval case management, neboť byly využívány dostupné zdroje). Takovou zkušenost akcentovalo osm informantů a informantek z NNO. Na druhé straně pět informantů a informantek poukazyvalo na určité negativní zkušenosti s jinými projekty a NNO. Tyto zkušenosti se týkaly v některých případech „přetahování“ o klienta nebo klientku, ale mnohem častěji špatné práce s klienty a klientkami. V tomto ohledu bylo zmiňováno, že jiné NNO zajišťují bydlení a zaměstnání v destinacích, primárně na Mladoboleslavsku, které nejsou příliš pro uživatele a uživatelky drog vhodné (viz kapitola o strukturálních faktorech a bydlení), zatímco NNO zahrnuté v projektu takový postup klientům a klientkám nedoporučují. Jedna case manažerka dokonce sdělila zkušenost, že se jeden její klient rozhodl pro spolupráci s jinou NNO, která mu podle jejích slov slíbila služby, které informantka nemohla slíbit, že zajistí, přičemž po propuštění daného klienta po nějaké době opětovně potkala ve výkonu trestu. Mohlo se samozřejmě stát různé spektrum událostí, kvůli nimž se daná osoba dostala zpátky do výkonu trestu, nicméně klient šel do výše zmíněného rizikového prostředí, což samo o sobě zvyšovalo riziko neúspěšného návratu do společnosti. Postupem doby se však negativní zkušenosti informantů a informantek omezily, neboť opadla aktivita daných NNO. Takto negativně pojatý souběh projektů však nejenom

komplikuje case management, ale v obecnější a širší perspektivě narušuje i důvěru ze strany vězňených/propuštěných osob i vězeňského personálu v NNO a sociální práci jako takovou. Nicméně ve většině případů informanti a informantky nevnímali, že by souběh byl výrazným problémem, kdy někteří/některé jej vůbec nevnímali/y a v některých případech se jednalo o vhodné doplnění různých poskytovaných služeb. V podobném duchu se pak vyslovovali i participanti a participantky na fokusních skupinách, kdy souběh pro ně byl vesměs příležitostí, jak spolupracovat a klientům a klientkám zajistit širší spektrum lepších služeb.

Souběh projektů vnímaly i některé kontaktní osoby, kdy sedm z nich uvedlo, že v jejich věznicích existuje, ale není problémem, jedna osoba uvedla, že souběh občasně působí zmatek, a podle jedné osoby dochází ke konkurenčnímu boji o klienty a klientky. Zmatek byl podle kontaktní osoby dán souběhem návštěv v několika NNO, pro něž bylo nutné zajistit prostory, a různými požadavky, které NNO měly na navedení klientů a klientek, což mělo za následek, že osoba pak nevěděla, kdo patří do jakého projektu, a docházelo ke zmatením. Konkurence pak spočívala podle informantky ve skutečnosti, že ve věznicích probíhaly dva podobné projekty, přičemž počet vhodných klientů a klientek byl omezen a nebylo logicky možné, aby jedna vězňená osoba participovala na obou projektech, neboť zpravidla konzultace probíhaly paralelně. Kontaktní osoba pak celou situaci řešila ponecháním rozhodnutí na vězňené osobě, v jakém projektu chce být.

2.6.

Souběh různých projektů ve věznicích

Specifickým problémem, který byl zmíněn třemi kontaktními osobami, jsou neadekvátní a nedostatečně prostory v některých věznicích. Tento problém je následně ještě palčivější při souběhu projektů a návštěv několika NNO, které pak jednoduše není kam umístit, a navíc jim vytvořit alespoň trochu důvěrné prostředí. V některých případech tak musí kontaktní osoby hodně improvizovat, což dále zvyšuje vytížení a distres.

2.7.

PŘEDÁVÁNÍ KLIENTŮ A KLIENTEK A NÁVAZNOST SPOLUPRÁCE PO PROPUŠTĚNÍ

Předávání klientů a klientek do jiných organizací a služeb se stalo poměrně výrazným tématem, neboť řada osob se po propuštění nevrací do regionu, kde sídlí věznice nebo NNO, která realizuje case management, ale jinam. Na grafu 1 lze vidět, že velké množství osob se vrací do krajů nebo regionů, kde nepůsobí žádná NNO, která realizuje projekt, přičemž se jedná zejména o Moravskoslezský, Jihočeský a Ústecký kraj. Informanti a informantky z NNO pak v souladu s touto skutečností uvádějí, že poměrně často musí klienty a klientky předávat do jiných NNO nebo návazných služeb, čímž se kontakt a spolupráce stávají „křehčí“ a samotné předávání může být důvodem pro ukončení spolupráce v projektu. Předávání klientů a předávané klientky zůstávají v telefonické nebo písemném kontaktu a zároveň musí navazovat nový důvěrný a terapeutický vztah s novou/jinou osobou poskytující sociální práci, což může být náročné a stresující, zvláště pro propuštěné osoby, které se mohou cítit stigmatizovaně. Jeden case manažer pak uvedl, že podle jeho zkušenosti kontakt s klienty a klientkami se často utlumí nebo úplně přestane, pokud k němu dochází pouze telefonicky a nikoli osobně. Podobně i jiná case manažerka měla za to, že pokud se klient nebo klientka nevrací do regionu, kde působí, a musí jej někam předávat, někam do vzdálenějších regionů, tak to znamená ztrátu kontaktu. Zároveň je předávání náročné i logisticky, neboť nejspolehlivější a neoptimálnější metodou předání je doprovod klienta nebo klientky do nové služby a mediování kontaktu, což však při předávání z jednoho konce ČR na druhý není pro

NNO často realizovatelné. Některé NNO pro převoz využívaly i kapacity svých standardních programů, neboť s větším množstvím převozů na větší vzdálenosti nepočítaly. Nicméně ne všechny organizace měly tuto záložní kapacitu a možnost ji využít. Specifikem jsou pak propuštěné osoby, které se vydaly do ciziny, zejména kvůli zaměstnání, což jsou jednotky případů, s nimiž jsou ale case manažeři a manažerky často v telefonickém kontaktu, takže lze předpokládat, že case management jim mohl pomoci tento přesun realizovat.

Předávání bylo i výrazným tématem při fokusních skupinách, kdy bylo akcentováno, že velmi důležité je osobní doprovázení a předávání klientů a klientek a také seznámení se s terénem, kam je klient nebo klientka předáván(a), což pak usnadňuje přechod všem stranám. V tomto ohledu někteří participanté a participantky měli ambici nebo již vytvářeli určitý standard pro předávání, aby celý proces ulehčili ostatním organizacím a jako takový měl také určitou kulturu. V některých regionech pak v souvislosti s předáváním nastávala situace, že se do celého procesu vložila rodina klienta nebo klientky s tím, že zajistí logistiku a návaznou podporu. V některých případech, kdy nebyla rodina toxická, byla tato intervence ku prospěchu a participanté a participantky měli pocit, že vše funguje a jde dobrým směrem. Byly však i případy, kdy byl kontakt s klientem nebo klientkou v důsledku rodiny ztracen, a to v případech, kdy rodina byla spíše toxičtější prostředím nebo v situacích, kdy měla vysoké

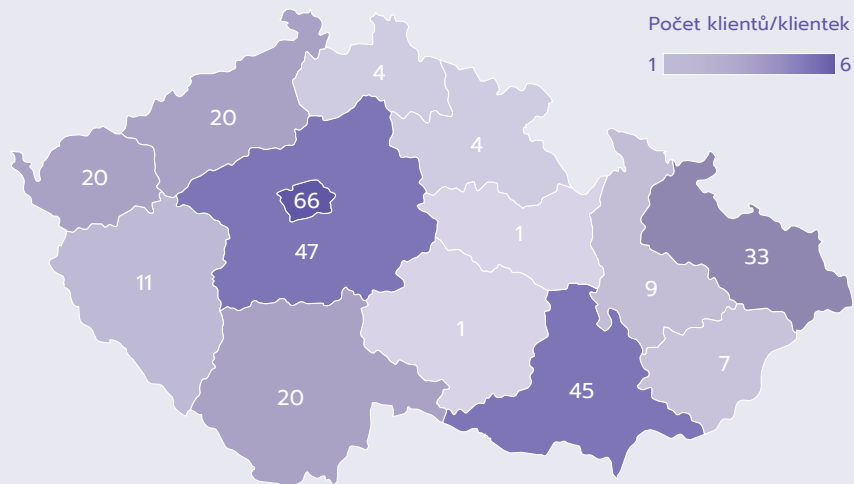
2.7.

PŘEDÁVÁNÍ KLIENTŮ A KLIENTEK A NÁVAZNOST SPOLUPRÁCE PO PROPUŠTĚNÍ

(a do jisté míry nerealistické) požadavky a očekávání na klienta nebo klientku. V některých případech pak k samotnému předání ani nedošlo, jelikož klient nebo klientka ukončil(a) spolupráci a domluvené předávání a sám/sama vyhledala rodinu nebo někoho blízkého. Zmiňován byl i Skype jako nástroj, který může ulehčit předávání již ve výkonu trestu, neboť klient(ka) může vidět a seznámit se se sociálním pracovníkem nebo pracovníci z organizace, kam bude předáván.

Graf 1

Předpokládaný region výstupu klientů a klientek

Souvisejícím tématem je také návaznost spolupráce s klienty a klientkami po propuštění, kdy v dubnu 2023 jich bylo registrováno 117, přičemž 58 z nich, tedy skoro 50 %, zůstalo i po propuštění v kontaktu, což lze považovat za velmi dobrý a nadstandardní výsledek, zvláště s ohledem na komplexnost a náročnost cílové skupiny a samotných konkrétních osob participujících v projektu. I přes to osm informantů a informantek tematizovalo podle nich špatnou návaznost a ztrátu kontaktu po propuštění, kdy měli pocit, že by měli udělat pro udržení kontaktu více. V některých rozhovorech zaznělo, že by v rámci case managementu mohly být NNO asertivnější a samy kontaktovat dané klientky a klientky, pokud se neozvou samy, a to ani po domluvě. Řada NNO totiž zpravidla čeká, až se klient nebo klientka po propuštění ozve sám/sama, což koresponduje s dobrovolností vstupu do služby a budováním motivace. Nicméně aktivnější přístup ke klientům a klientkám je, vzhledem ke skutečnosti, že byl v rozhovorech zmiňován vliv prizonizace (celkem v pěti případech), zřejmě správnou úvahou, která by mohla pomoci ještě zvýšit návaznost. Na druhou stranu je problémem zmiňovaná komplexnost potřeb daných klientů a klientek, což znamená, že se jedná o marginalizované osoby, které mohou jednoduše ztratit mobilní telefon nebo kontakt, což samozřejmě komplikuje jejich kontaktování (a může to být také důvod, proč samy nenaváží kontakt). Nicméně je také potřeba zdůraznit, že ztráta kontaktu automaticky nemusí znamenat problém, respektive nemusí to znamenat, že se klient nebo klientka dostali do problémů, ale může to jednoduše znamenat, že již službu nepotřebují.

2.7.

PŘEDÁVÁNÍ KLIENTŮ A KLIENTEK A NÁVAZNOST SPOLUPRÁCE PO PROPUŠTĚNÍ

Přidruženým tématem je zmiňovaný vliv prizonizace, který je poměrně častým tématem analýz (Haney 2012; Martin 2018; Walters 2003; v českém prostředí Mertl 2020), které poukazují na to, že stávající uzavřené věznice, které fungují v rámci určitého striktního režimu, internalizují ve vězňených osobách určitý habitus, jenž je nekompatibilní s habitem ve společnosti. Tato nekompatibilita a zpětné přivykání a akomodace na společenský habitus a normy společnosti pak působí jako silný distres, který může sám o sobě destabilizovat nebo zhatit návrat do společnosti, k čemuž přispívá i velmi nízká resilience propuštěných osob. Silným stresorem je následně vyžadované autonomní rozhodování na svobodě, které je ve vězení systematicky potlačováno. Jedna informantka v tomto ohledu zmiňovala svoji zkušenost, že ani relativně dostačující uspokojení a zajištění základních materiálních potřeb nemusí nutně znamenat, že „je vyhráno“, přičemž i relativní maličkosti mohou návrat zkomplikovat. Jedna case manažerka v tomto ohledu poukazovala na svoje zkušenosti týkající se skutečnosti, že autonomie a identita vězňených osob je ve vězení často rozpuštěna, což vnímají i samotné vězňené osoby, a nahrazena negativními a často stigmatizujícími nálepkami typu „feťák“ apod. U vězňených osob, jelikož dané nálepky ve vězení často slyší, dochází k tzv. sekundární deviaci (viz Lemert 1967), tedy osvojení si a přijetí dané nálepky jako „správné“ a smýšlení nad sebou samým prostřednictvím této nálepky. Pokud pak po propuštění nastane nějaký problém nebo vypjatá situace, propuštěná osoba se může automaticky uchýlit ke zmiňované nálepce

a jednat podle ní v tom smyslu, že všichni očekávají, že bude „feťákem“, takže nemá smysl snažit se o cokoli jiného. Zároveň tři informantky zmiňovaly, že vnímají jako průvodní jev vlivu prizonizace skutečnost, že propuštění klienti a propuštěné klientky často mění preference a priority, což se pak odráží i na změnách v povýstupních plánu, které logicky nemohou obsáhnout dané konkrétní rozpoložení klientů a klientek po výstupu z vězení.

2.8.

FLUKTUACE PERSONÁLU V NNO A NÁROČNOST CASE MANAGEMENTU

Během realizace projektu došlo ve dvou NNO k personálním změnám, které (stejně jako tomu bylo u věznic) do jisté míry komplikovaly realizaci case managementu, neboť samozřejmě zapříčinily zpoždění vlivem výběru nových case manažerů a manažerek a jejich zaučení. Souběžným problémem navíc podle dvou informantů z daných organizací bylo najít adekvátní náhradu, jelikož osob s odpovídající kvalifikací, zkušenostmi a zájmem je málo a v některých regionech ČR nejsou prakticky vůbec k dispozici. S tím souvisela i náročnost case managementu jako takového a skutečnost, že dané osoby by měly nastupovat do rozběhnutého projektu, což je náročnější než v něm být od začátku. Jeden z informantů v tomto ohledu uvedl, že řada zájemců a zájemkyň nabídku odmítla po získání informací, co by obnášela jejich participace na něm. Náročnost case managementu je přitom téma, které vyplynulo v dalším průběhu projektu a logicky až po tom, co se projekt naplno rozeběhl a zvýšila se tak zátěž na case manažery a manažerky. Z rozhovorů s NNO vyplynulo, že v projektu existuje určitá dělicí linie mezi case manažery a manažerkami určená jejich předešlými zkušenostmi s určitým typem poskytované služby. Informanti a informantky, jež měli zkušenosti s (adiktologickou) ambulantní formou sociální služby, častěji poukazovali na to, že je pro ně case management a jeho praktické uchopení v projektu a jejich organizaci do jisté míry něčím novým a více náročným, než na co byli předtím zvyklí. Celkem sedm informantů a informantek se vyjádřilo v tomto duchu, zatímco zbytek z nich měl již předtím určitou

zkušenost se sociální prací, která se blížila case managementu a měla například podobu pobytových nebo terénních služeb, v jejichž rámci byly také mnohem častěji řešeny vedle adiktologických také sociální a materiální zakázky. Na tomto půdorysu se také 12 informantů a informantek vyjádřilo, že vnímají case management jako více zátěžový způsob práce s klienty a klientkami. Šest z nich pak uvedlo, že pociťují demotivaci z dosavadního průběhu case managementu, přičemž tato demotivace byla často způsobena zmiňovanými strukturálními problémy, v jejichž důsledku nemohl být case management naplno uplatněn, což informanti a informantky vnímali jako faktor, s nímž nemohou nic dělat. Čtyři informanti a informantky pak uvedli, že pociťují zvýšenou únavu způsobenou pracovním vyčerpáním, které bylo v případě všech case manažerů a manažerek opravdu velmi vysoké a zvyšovalo se s narůstajícím počtem osob na svobodě. Case manažeři a manažerky tak museli nejenom docházet do věznic (je nutné podotknout, že se intenzita návštěv do věznic v některých clusterech zvýšila kvůli naplnění indikátorů), ale také pracovat na zakázkách již propuštěných osob a zajišťovat případně předávání klientů a klientek do jiných regionů a organizací. Do těchto aktivit, které jsou samy o sobě velmi náročné, se následně začaly promítat i strukturální faktory, takže zařízení ubytování zabírá více času, než kdyby byly kapacity k dispozici a stačilo je propojit ke klientovi nebo klientce. Case manažeři a manažerky tudíž často pracovali nad rámec svých úvazků a snažili se klientům a klientkám včasné a efektivně

2.8.

FLUKTUACE PERSONÁLU V NNO A NÁROČNOST CASE MANAGEMENTU

pomoci. Vedle samotného case managementu byl stresujícím faktorem také projekt a jeho časové omezení, které se promítalo do omezených možností výběru vhodných klientů a klientek a také do nutnosti plnit určité indikátory do předem stanoveného deadline. Projekt však působil také jako existenční stresor, kdy zejména case manažeři a manažerky logicky začali řešit, co s nimi bude, až projekt a jeho financování skončí, a zda a za jakých podmínek zůstanou v dané organizaci.

Šest informantů a informantek pak zmínilo poznatek, že na základě zkušenosti, kterou měli s projektem a realizací case managementu, by case management měli vykonávat již zkušenější sociální pracovníci a pracovníce, čímž se podle nich sníží míra případné fluktuace zaměstnanců a zaměstnankyň a zvýší resilience.

2.9.

FORMÁLNÍ NÁLEŽITOSTI PROJEKTU – SPLNĚNÍ INDIKÁTORŮ, ČASOVÉ OHRANIČENÍ A KAPACITY NNO

V dalším průběhu realizace projektu se pak také ukázalo, že formální náležitosti, zejména časové ohraničení a nutnost splnit nastavené indikátory, mohou být větším rizikem, než se zdálo na začátku projektu. Časové ohraničení projektu totiž do velké míry zasahuje do výběru potenciálních klientů a klientek, jež se svým výstupem z vězení musí „trefit“ do časové okna projektu, aby do něj mohli být zařazeni, což v kombinaci s nejistými podmíněnými propuštěními může celý proces výrazně komplikovat a způsobovat, že v některých věznicích nejsou adekvátní klienti a klientky. Tato skutečnost pak může následně komplikovat plnění indikátorů, tedy 25 podpořených a spolupracujících osob, které mají vyhotovený plán výstupu, v každé věznici. V tomto duchu se vyjadřovaly také některé kontaktní osoby, kdy čtyři viděly problém ve zmiňované časovosti a čtyři pak také poukazovaly na nedostatek vhodných klientů a klientek ve „svých“ věznicích, přičemž vyjadřovaly určitou skepsi ohledně naplnění indikátorů. Sedm kontaktních osob pak uvedlo, že na vině je v tomto ohledu i slabá sebereflexe vězněných osob, které si nechtějí přiznat, že mají problémy s užíváním drog, a do projektu kvůli tomu nechtějí a radši místo toho volí zaměstnání.

V tomto ohledu se pak situace v rámci projektu poměrně dynamicky vyvíjela, kdy na konci roku 2022 bylo plnění indikátorů v některých věznicích zpožděné, přičemž důvodem byla zmiňovaná striktní kritéria výběrů klientů a klientek, nedostatek vhodných klientů a klientek

(zejména v důsledku skutečnost, že některé věznice v projektu byly nástupní a svoji vězeňskou populaci si selektovaly), limitovaná spolupráce věznic a NNO, ale také neochota vězněných osob do projektu vstoupit. V rámci projektu se proto na straně NNO zavedlo důslednější monitorování plnění indikátorů, iniciovala se komunikace s věznicemi, kde byla identifikována zpoždění, a na jaře 2023 také proběhl webinář mezi zástupci a zástupkyněmi Asociace poskytovatelů adiktologických služeb (APAS), Generálního ředitelství vězeňské služby a jednotlivými věznicemi, který měl za cíl prohloubit síťování, sdílení informací a také posílení vzájemné důvěry. Po těchto opatřeních se spolupráce v některých věznicích podle informantů a informantek z NNO i věznic nastarovala a/nebo funguje lépe, což má i pozitivní vliv na plnění indikátorů. V současné době v rámci evaluace registrujeme dvě věznice, kde bude naplnění indikátorů problematické, kdy u jedné z nich se dá předpokládat, že indikátory půjdou splnit při vynaložení značného úsilí, a u druhé věznice lze již nyní říci, že indikátory splněny nebudou. V tomto ohledu je nutné podotknout, že mělo dojít k lepšímu výběru participujících věznic, na čemž se shodují informanti a informantky z NNO i věznic, a lepší komunikaci a konzultaci participace s danými věznicemi ohledně jejich možností a kapacit, což akcentovaly některé kontaktní osoby v souvislosti s poukazem na to, že 25 podpořených osob je podle nich příliš vysoké číslo. Zároveň dvě kontaktní osoby měly pocit, že „jejich“ věznicím na projektu tak úplně nezáleží a je jim do velké míry jedno, jak

2.9.

FORMÁLNÍ NÁLEŽITOSTI PROJEKTU – SPLNĚNÍ INDIKÁTORŮ, ČASOVÉ OHRANIČENÍ A KAPACITY NNO

bude nebo nebude projekt úspěšný, a chtějí především splnit, co je od nich požadováno, aby neměly problémy. Lepší výběr věznic a konzultace s nimi tak zvýší i motivovanost věznic participovat a aktivněji se podílet na realizaci a rozvoji aktivit.

Je však potřeba uvést, že devět informantů a informantek z NNO nevnímalo zvýšený důraz na indikátory příliš pozitivně. Poukazovali přitom na nahrazení kvality případů jejich kvantitou a na nedostatečný čas na vybudování důvěrného kolaborativního vztahu, který by mohl vést k pozitivním změnám u klientů a klientek. Jedna case manažerka pak poukazovala na skutečnost, že indikátory na ni působí jako silný stresor, který ji nutí „odbavit“ co nejvíce klientů a klientek bez ohledu na jejich zajištění. Podle jejích slov pak navíc pocíťovaný distres přenáší i na klienty a klientky, což příliš nepomáhá k jejich úspěšnému návratu do společnosti.

Celkem deset informantů a informantek z NNO také po rozjezdu projektu přemýšlelo, že projekt představuje mnohem větší kapacitní zátěž, než jakou předpokládali na jeho začátku nebo v době, kdy se do něj jako organizace připojovali. V tomto ohledu zaznívalo, že po dosavadních zkušenostech je potřeba, aby na každou věznicu byl minimálně jeden case manažer nebo manažerka na celý úvazek, aby práce šla optimálně zvládat, a ideálně spolupracovat s věznicemi, které jsou přímo v regionu, kde dané NNO působí, aby se minimalizoval čas nutný na cestování.

3.

ZHODNOCENÍ DOSAVADNÍHO DOPADU REALIZACE PROJEKTU NA CÍLOVÉ SKUPINY PROJEKTU

Na rozdíl od první průběžné zprávy je k dispozici mnohem více dat z realizace projektu, takže lze lépe pozorovat jeho dopady na cílovou skupinu. Na základě rozhovorů lze říci, že klienti a klientky do projektu vstupují zejména s materiálními zakázkami v podobě obstarání bydlení a zaměstnání, za nimi jsou adiktologické zakázky, které jsou trochu v druhém sledu, neboť case manažeři a manažerky častěji musí zvědomovat, že klienti a klientky mají problémy s užíváním drog a jsou závislí/závislé. V menší míře pak case manažeři a manažerky v rozhovorech uváděly, že řeší s klienty a klientkami jejich vztahy s rodinou a dalšími blízkými lidmi, dluhy a exekuce a lékařskou péči ve smyslu fyzického zdraví (duševní zdraví bylo často řešeno vnořeně v adiktologických zakázkách). Důvodem menšího výskytu těchto zakázek je poměrně častá traumatizace a psychický blok ze strany klientů a klientek řešit blízké vztahy, případně neochota blízkých osob s nimi navazovat vztah kvůli specifickému historickému kontextu. V rámci dluhů a exekucí pak klienti a klientky spolupracují s jinými organizacemi, což lze vnímat jako pozitivní výsledek dobře běžícího souběhu projektů a programů, přičemž case manažeři a manažerky k tomu klienty a klientky i motivují, neboť z principu věci leží jejich erudice zejména v adiktologii a přidružených sociálně-pracovních věcech, nikoli v dluhovém poradenství, které je samo o sobě náročné. Fyzické zdraví pak není problémem podle samotných klientů a klientek, kteří fyzické zdraví často neuváděly jako faktor, který by je trápil. Adiktologické zakázky bylo potřeba v některých případech více zvnitřňovat, což bylo podle informantů a informantek dáno skutečností, že klienti a klientky nevnímají svoje užívání drog jako problematické a jako problém jej začínají vidět až při reflexivní debatě s case manažerem nebo manažerkou, kdy přichází „aha moment“. To je dáno skutečností, že klienti a klientky často užívali drogy jako copingovou strategii v rámci různých situací a často se s takovou strategií setkávali i u osob kolem nich. Případně užívání drog sloužilo k sebemedikaci a kompenzaci různých negativních projevů špatného duševního zdraví. Klienti a klientky tak svoje užívání považovali za součást každodennosti

3.

ZHODNOCENÍ DOSAVADNÍHO DOPADU REALIZACE PROJEKTU NA CÍLOVÉ SKUPINY PROJEKTU

a něco běžného a svoji závislost si nepřipouštěli. Druhým faktorem, jenž byl zmíněn již v předešlé zprávě, je abstinence ve vězení, která dává vězněným osobám, potažmo klientům a klientkám, často falešný pocit, že svoji závislost zvládli a mají ji za sebou. Nicméně to se týká pouze fyzické závislosti, nikoli psychologické, která bývá zpravidla silnější a způsobuje relaps. Falešnost tohoto pocitu potvrzovali i case manažeři a case manažerky, jež poukazovali na skutečnost, že jejich klienti a klientky po propuštění často upravují plán výstupu a zakázky v něm obsažené, neboť začínají poznávat, že mimo vězení mají daleko větší problém abstinovat nebo mít užívání pod kontrolou. Tato situace, tedy pocit, že problém závislosti je vyřešený abstinencí ve vězení, může být zároveň velmi nebezpečný a v lepším případě může vést k relapsu a v horším případě i psychickému distresu, jenž vyústí v cílené předávkování a sebevraždě jako copingové strategii se situací po propuštění, která je plná různých stresorů (Binswanger et al. 2012; Griffin et al. 2020).

Takové rozložení zakázek odpovídá i skutečnosti, že velké procento klientů bylo tvořeno marginalizovanými osobami, které měly často minimální nebo nulové zázemí, a užívání drog pramenilo z této marginalizace a dalších traumatizujících životních událostí. Spojitost mezi marginalizací a vězením je přitom spolehlivě dokázaná řadou studií (například Fróis 2017; Garland 2001; Wacquant 2009a, 2009b, 2010; v českém prostředí Mertl 2022b, 2023b), stejně jako spojení mezi traumatizací, užíváním drog a výkonem trestu (Binswanger et al. 2012; Broidy et al. 2018; Griffin et al. 2020; Maté 2018; Stensrud et al. 2019). Ostatně řada odborníků a odbornic (Anderson, Javdani 2018; Fritzon et al. 2020; Grace et al. 2016; Guastaferró, Lutgen 2018; Vigésaa 2018; Wallace et al. 2011) na základě vysoké prevalence traumatizace ve vězeňské populaci doporučuje nastavit programy ve vězení i po vězení podle identifikované traumatizace, kterou dané osoby prožily, přičemž se jedná o tzv. přístup vedený traumatem (trauma-informed approach). Je následně nutné

3.

ZHODNOCENÍ DOSAVADNÍHO DOPADU REALIZACE PROJEKTU NA CÍLOVÉ SKUPINY PROJEKTU

si uvědomit, že marginalizace má zásadní dopady na všechny sféry daných osob, které tudíž často žijí život, v jehož rámci od útlého věku prožívají převážně negativní stránky života a pozitivních stránek je v jejich zkušenostech minimum. Pro některé z nich je vězení „konečnou zastávkou“ na cestě různými institucemi, jimiž putují už od dětství (Mertl 2023b), což se samo o sobě negativně podepisuje na jejich duševním zdraví, kapacitách, dovednostech i sociálních sítích. Projekt a samotný kontakt s case manažery a manažerkami je tak pro klienty a klientky sám o sobě velmi přínosný, neboť jim ukazuje i alternativní pozitivní stránku života, kterou do té doby nezažívali, což pro ně může být velmi motivační. To ostatně zmiňovali i některé case manažerky a někteří manažeři, když mluvili o situacích, kdy si jejich klienti a klientky velmi cení vzájemné interakce a zájmu.

Vedle tohoto obecného přínosu však projekt pomáhal i ve zcela konkrétních záležitostech a zakázkách, jak vyplynulo z rozhovorů i dotazníků. Mezi takové konkrétní formy pomoci nejčastěji patřilo zajištění návazné služby, pomoc při podávání žádosti o podmíněné propuštění, zajištění bydlení a zaměstnání, adiktologické poradenství a terapie a asistence při vyřizování různých záležitostí (například na úřadech). Tato konkrétní pomoc řadě klientů usnadnila přechod z vězení do společnosti a zvýšila možnost úspěšného návratu, kdy i pozdější ztráta kontaktu s klientem/klientkou, která se pohybovala okolo 50 %, nemusela nutně znamenat problém, ale jednoduše tato situace také mohla poukazovat na saturaci potřeb a zakázek daných klientů a klientek, kteří/které už tudíž měli pocit, že služby dále nepotřebují využívat. Tomu ostatně nasvědčují některé jednotlivé případy, kdy se klienti/klientky nejdříve odmlčeli/y a následně dali/y NNO vědět, že se přesunuli/y do zahraničí. Stejně tak je samozřejmě možná také trajektorie nezvládnutí propuštění, relapsu atd., což ostatně někteří case manažeři a manažerky v rozhovorech také uváděli.

3.1.

KVANTIFIKAČNÍ UKAZATELE

Kvantifikační ukazatele jsou aktuální zhruba k polovině dubna 2023, přičemž k tomuto termínu vstoupilo do projektu celkem 304 osob (indikátor B001), z nichž 117 pokračovalo v projektu přibližně týden před propuštěním z výkonu trestu (B002), 58 jich pokračuje v programu i týden po propuštění (B003) a sedm klientů/klientek úspěšně projekt dokončilo, tedy zůstalo v projektu zpravidla šest měsíců od propuštění, ale mohlo i kratší dobu, a to na základě míry jejich stabilizovanosti (B004). 13 klientů/klientek bylo přemístěno do jiné věznice v průběhu spolupráce a musela s nimi být ukončena spolupráce, 14 klientům a klientkám pak ukončila participaci v projektu neúspěšná žádost o podmíněné propuštění, osm klientů a klientek skončilo v projektu kvůli navýšení trestu a 32 skončilo z osobních důvodů. Zde je nutné upřesnit, že tyto počty se týkají pouze klientů a klientek, jež v daném situaci nemohli nebo nechtěli pokračovat v projektu, nikoli těch, kteří/které například po neúspěšné žádosti o podmíněné propuštění v projektu pokračovali/y.

3.2.

MONITORING POVINNĚ SLEDOVANÝCH KVANTITATIVNÍCH UKAZATELŮ

Dotazníky potřeb, které s klienty a klientkami realizujeme vždy při vstupu do projektu, při výstupu z vězení a při úspěšném ukončení spolupráce, jsme měli k dispozici data z těchto dotazníků aktuální zhruba ke konci dubna 2023, přičemž 223 jich bylo vyplněno při vstupu do projektu, 40 při propuštění a sedm při úspěšném dokončení projektu. V dotaznících jsme sledovali tyto oblasti: fyzické zdraví, duševní zdraví, mezilidské vztahy, bydlení, finance a drogy/závislosti. Dotazníky obsahovaly škály 1 až 5 ke každé oblasti, kdy 1 byla nejpozitivnější pól a 5 byla nejvíce negativní pól, a také otevřené otázky, které měly rozvést a upřesnit výběr na škále. Je důležité připomenout, že tyto dotazníky byly sebehodnotící, což znamená, že údaje vypovídají o tom, jak svoje potřeby vidí přímo klienti a klientky, a nemusí odpovídat, jak je vidí nebo viděli case manažeři nebo manažerky. Na tomto místě je také nutné upozornit, že data týkající se potřeb byla obdržena od jedné organizace neúplná, což se týkalo 20 dotazníků při navázání spolupráce, sedmi při propuštění a čtyř při ukončování spolupráce.

Průměry jednotlivých škál z dotazníků vyplněných při vstupu do projektu jsou uvedeny v tabulce 1, přičemž je z nich jednoznačně vidět, že pro klienty a klientky byly největšími potřebami, které chtěli řešit, dluhová problematika, potažmo zajištění zaměstnání a bydlení, které se jediné dostaly nad skóre tři. Jako nejméně problematické pak klienti/klientky viděli/y svoje fyzické zdraví, což je překvapivé vzhledem ke skutečnosti, že z řady výzkumů vyplývá, že vězeňská populace je na tom zdravotně často hůře než srovnatelná běžná populace (Hammett et al. 2001; Novisky et al. 2021;

Williams 2007). Nejčastěji uváděnými zdravotními problémy byla žloutenka (14 případů), problémy s nohama (13 případů), zuby (devět případů), problémy s dýchacími cestami (šest případů), zády (šest případů), vysokým tlakem (pět případů) a žílami (pět případů). Závislosti pak měly, vzhledem ke skutečnosti, že pravidelné a těžké užívání drog bylo hlavním faktorem účasti v projektu, malé skóre, což koresponduje s poznatky výše, že řada z nich užívání drog nevnímala jako problém. V celkem 85 případech pak klienti a klientky zmiňovali v otevřené otázce abstinenci ve výkonu trestu jako určitý protektivní faktor, nicméně pouze 29 z nich pak reflektovalo, že mohou mít po výkonu trestu, tedy mimo kontrolované prostředí, problém udržet si abstinenci nebo situaci nějakým způsobem zvládat. 39 jich pak obecně bez jakékoliv reflexe uvádělo, že užívat drogy už nechce, a 41 mělo zájem o určitou formu podpory v abstinenci nebo práci s užíváním.

Tabulka 1

OBLAST	PRŮMĚR ŠKÁLY
Fyzické zdraví	2,04
Duševní zdraví	2,56
Mezilidské vztahy	2,3
Bydlení	3,09
Finance	3,66
Drogy/závislosti	2,4

3.2.

MONITORING POVINNĚ SLEDOVANÝCH KVANTITATIVNÍCH UKAZATELŮ

Pokud se pak ještě podíváme na dva faktory, které byly shledány jako nejvíce problémové, pak 135 klientů a klientek uvedlo, že má dluhy, přičemž 32 z nich uvedlo i částku, kterou dluží, jež se pohybovala v intervalu 7 000 až 2 000 000 Kč a průměrný dluh činil 428 250 Kč, nicméně reálně bude ještě vyšší (Mertl 2023a). 102 klientů a klientek pak uvedlo, že jsou bez materiálního zajištění, a pouze 20 mělo pocit, že jsou na výstup dostatečně materiálně zajištěni. Pouze pět klientů/klientek pak uvedlo, že jsou v insolventci, a 15 klientů a klientek chtělo dluhy a exekuce insolventci řešit. Co se týče bydlení, tak 183 klientů a klientek uvedlo, že nemá k dispozici stálé nebo stabilní bydlení a neví, kam se bude vracet. 80 klientů/klientek uvedlo, že může využít bydlení u blízkých osob, nicméně to nelze považovat za stabilní bydlení, vztahy se mohou velmi rychle zkomplikovat a daná osoba může o bydlení rychle přijít. 13 klientů a klientek uvažovalo, že svoji bytovou nouzi bude řešit nastoupením do pobytové služby spojené s drogovým programem. A pouze 29 klientů a klientek uvedlo, že má k dispozici po propuštění stabilní bydlení.

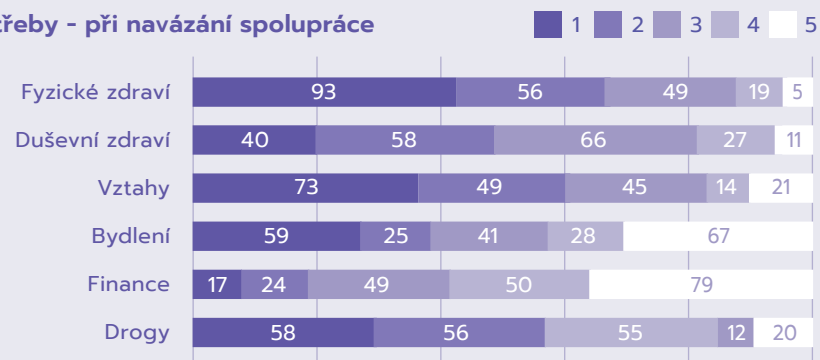
Zbylé dvě škály, tedy duševní zdraví a vztahy s blízkými osobami, byly viděny jako méně problematické. V rámci duševního zdraví klienti a klientky uváděli, že jej zhoršuje především výkon trestu a s tím spojené prostředí a nutnost interagovat s ostatními vězňenými osobami (celkem 62 případů), dále také blízké vztahy, respektive jejich zprerhanost a nemožnost je z vězení pozitivně ovlivňovat (44 případů), a nejistota,

co bude po výkonu trestu, která byla spojená s marginalizací klientů a klientek (32 případů). Vztahy pak byly velmi roztříštěné a komplikované, kdy klienti a klientky často uváděli, že s někým z rodiny mají dobrý vztah a s někým jiným naopak ne. Nejčastěji však klienti a klientky byli s rodinou v kontaktu (58 případů), oproti 24 případům, kdy uváděli, že v kontaktu nejsou. Poměrně vyrovnané byly pozitivní a negativní partnerské vztahy, kdy 23 klientů a klientek bylo v kontaktu a 19 z nich ne. Podobná situace pak panovala u kontaktu s dětmi, kdy 18 klientů a klientek bylo s dětmi v kontaktu a 13 z nich ne.

Rozložení odpovědí v jednotlivých škálách je pak vidět v grafu 2.

Graf 2

Potřeby - při navázání spolupráce

3.2.

MONITORING POVINNĚ SLEDOVANÝCH KVANTITATIVNÍCH UKAZATELŮ

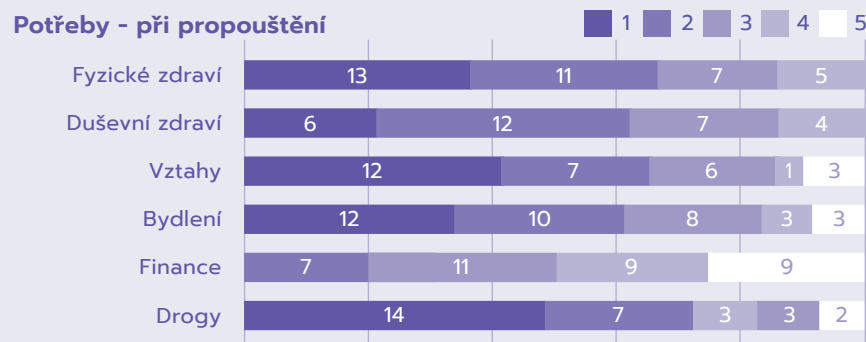
Pokud se podíváme na situaci v období propouštění z výkonu trestu, průměr škál je vidět v tabulce 2 a rozložení odpovědí v grafu 3. K výraznému posunu došlo pouze u škál, které se týkají bydlení a užívání drog, kdy se obě posunuly pozitivním směrem. V rámci bydlení to pak bylo způsobeno mimo jiné skutečností, že do vzorku propouštěných osob se dostalo více klientů/klientek, kteří/ktelé měli/y zajištěné bydlení, kdy 10 šlo bydlet k blízkým osobám, osm mělo stabilní bydlení a jeden klient šel do pobytové služby, oproti 16 klientům a klientkám s nejistým bydlením. Nicméně u těchto klientů/klientek se prostřednictvím projektu v řadě případů povedlo zajistit alespoň nějaké bydlení, které by jinak zajištěné neměli/y a šli/y by do „ničeho“, jak jeden klient trefně podotkl. Takže v tom je určitě vidět pozitivní dopad projektu. Obdobná situace panovala i v oblasti drog, kdy většina klientů a klientek deklarovala, že drogy neužívá, což lze také vnímat jako pozitivní dopad projektu a poskytovaných nebo zprostředkovaných adiktologických služeb, k nimž by se klienti a klientky nemuseli jinak vůbec dostat. Pět klientů a klientek pak na druhou stranu přiznalo, že se vrátilo k užívání drog, a to nejčastěji v důsledku distresu po propuštění a vlivu prizonizace (další dva/dvě klienti/klientky vyjádřili/y v tomto smyslu obavu). Na skutečnost, že je propuštění z výkonu trestu velmi stresující událost, poukazuje řada studií (například Haney 2012; Martin 2018; Mertl 2022b) a další studie (Binswanger et al. 2012; Griffin et al. 2020) pak ukazují, že užívání drog jako copingové strategie také není, zvláště pro předešlé uživatele a uživatelky drog, nic zvláštního. Pozitivem je skutečnost, že se nebáli relaps přiznat, což zavdává možnosti s těmito klienty a klientkami dále pracovat

a postupně je stabilizovat. Nicméně celkově je nutné posuny brát stále spíše informativně a počkat na větší množství dotazníků a relevantních dat.

Tabulka 2

OBLAST	PRŮMĚR ŠKÁLY
Fyzické zdraví	2,13
Duševní zdraví	2,31
Mezilidské vztahy	2,16
Bydlení	2,31
Finance	3,56
Drogy/závislosti	2,05

Graf 3

3.2.

MONITORING POVINNĚ SLEDOVANÝCH KVANTITATIVNÍCH UKAZATELŮ

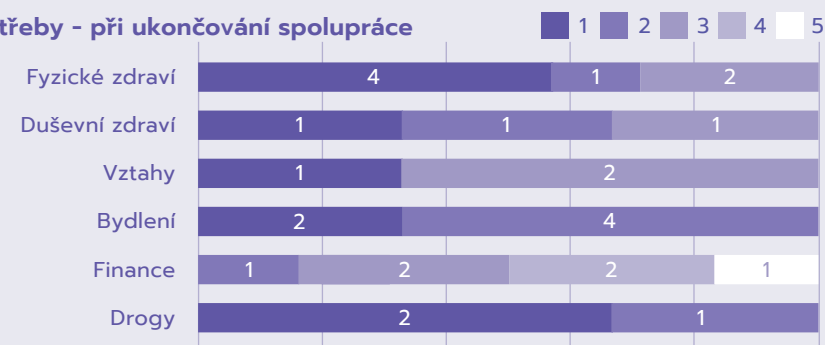
Situace při ukončování je pak vidět v tabulce 3 a na grafu 4, přičemž řada skóru se při úspěšném absolvování projektu zlepšila, zejména bydlení a drogy/závislosti (a finance naopak stále zůstaly stejné). To je však samozřejmě dáno velmi malým vzorkem klientů a klientek, s nimiž byla úspěšně ukončena spolupráce, a také výše zmíněnými chybějícími daty od jedné organizace. Proto je nutné tyto výsledky brát v tuto chvíli čistě informativně a počkat na konečnou zprávu, kde budou mít případné posuny větší vypovídající hodnotu a zároveň bude jasné, kdo prošel celým projektem a posuny bude možné individuálně sledovat a dát je do kontrastu s celkovými trendy.

Tabulka 3

OBLAST	PRŮMĚR ŠKÁLY
Fyzické zdraví	1,71
Duševní zdraví	2
Mezilidské vztahy	2,33
Bydlení	1,67
Finance	3,5
Drogy/závislosti	1,33

Graf 4

Potřeby - při ukončování spolupráce

Druhým typem dotazníku, který jsme realizovali, byl povinný dotazník stabilizačních oblastí, který byl, na rozdíl od dotazníků týkajících se potřeb, vyplňován case manažery a manažerkami, takže nabízí určité srovnání, jak oni/ony vidí svoje klienty a klientky. Tento dotazník obsahuje škálu od 0 do 4, přičemž hodnota 0 byla přidělena klientovi nebo klientce v případě, že daná oblast nebyla identifikována jako problémová; hodnota 1 znamená, že daná oblast byla vyhodnocena jako problémová, ale klient/klientka danou pomoc v této oblasti odmítl/odmítla; hodnota 2 značí, že klient/klientka nabízenou pomoc přijal(a), ale v době vyplňování zůstává tato oblast nedořešená a nestabilní; hodnota 3 pak odkazuje ke stabilizaci dané oblasti minimálně v čase realizace

3.2.

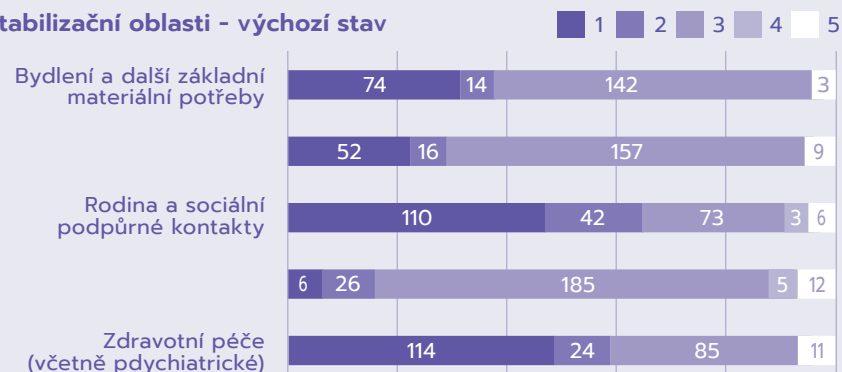
MONITORING POVINNĚ SLEDOVANÝCH KVANTITATIVNÍCH UKAZATELŮ

projektu, ale i dále; bylo pak možné ještě udělit hodnotu 4, což bylo slovní hodnocení. Mezi hodnocené oblasti patřily: bydlení a další základní materiální potřeby; zaměstnání a kvalifikace/rekvalifikace; rodina a sociální podpůrné kontakty; následná odborná péče (adiktologická/substituční); zdravotní péče (vč. psychiatrické). Dotazníky byly opět vyplňovány opakovaně, tedy v čase navázání spolupráce, v čase propouštění z výkonu trestu a v čase ukončování spolupráce. V této zprávě jsme pracovali s 234 dotazníky vyplněnými při vstupu, 51 vyplněnými při propuštění a 12 při výstupu z projektu. Rozložení odpovědí z 234 vstupních dotazníků je vidět na grafu 5.

Rozložení u každé kategorie je velmi zajímavé zejména s ohledem na srovnání s dotazníkem potřeb. V kategorii bydlení bylo poměrně často case manažery a manažerkami vyhodnoceno, že oblast bydlení není potřeba řešit, což bylo dáno skutečností, že řada klientů a klientek měla zajištěné bydlení u blízkých osob, což často byla jediná schůdná varianta, protože jiné bydlení nebylo dostupné. Case manažeři a manažerky proto danou oblast vyhodnotili častěji jako neproblémovou, aby se mohli věnovat dalším oblastem. Zároveň ale velmi často (ve dvojnásobku případů) zůstala oblast problémová a nevyřešená, takže byla do velké míry polarizována.

Graf 5

Stabilizační oblasti - výchozí stav

Oblast zaměstnávání nejčastěji vyhodnocována jako stabilizovaná ve smyslu, že byla vyhodnocena jako problémová (klienti/klientky případně přišli/y s touto zakázkou), byla kolaborativně řešena a následně také stabilizována (což samozřejmě ve výkonu trestu znamená příslib nebo domluvu se zaměstnavatelem). Rodina a sociální síť pak velmi často byly vyhodnocovány jako neproblémové, ale zároveň nejčastěji ze všech oblastí klienti a klientky nabízenou pomoc odmítali, jelikož se, jak vyplynulo z ostatních dat, jednalo o velmi citlivé a komplikované oblasti, do nichž se nechtěli pouštět. Hodně klientů a klientek ale také pomoc přijalo, nicméně oblast zůstala nedořešená, což je vzhledem ke

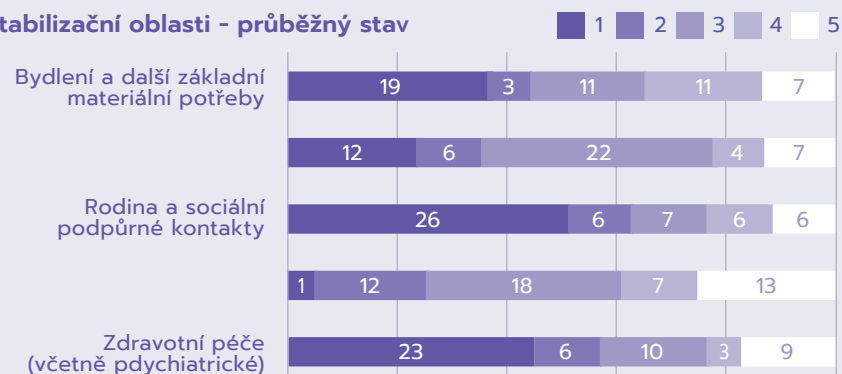
3.2.

MONITORING POVINNĚ SLEDOVANÝCH KVANTITATIVNÍCH UKAZATELŮ

skutečnosti, že byli stále ve výkonu trestu, pochopitelné. V adiktologické oblasti majoritně docházelo k vyhodnocení, že se pochopitelně jedná o problémovou oblast, přičemž klienti/klientky majoritně pomoc přijímali/y, ale zůstávali/y nestabilizovaní/nestabilizované, což je opět pochopitelné ve výkonu trestu. To koresponduje se skutečností, že klienti/klientky měli/y tendenci podceňovat svoji závislost a case manažeři a manažerky ji naopak mnohem častěji vyhodnocovali jako problém, který pak chtěli řešit. Pozitivní je skutečnost, že klienti/klientky v minimální míře odmítali/y pomoc v této oblasti a v drtivé většině případů pomoc přijali/y a zůstalo to pro ně alespoň otevřené téma, o němž se s case manažery a manažerkami budou bavit. Poslední oblast týkající se zdraví byla velmi často vyhodnocena jako neproblémová, ale také velmi často docházelo k vyhodnocení oblasti jako problémové, přičemž oblast zůstávala nedořešena.

Graf 6

Stabilizační oblasti - průběžný stav

Na grafu 6 je pak vidět rozložení odpovědí z dotazníků vyplněných při propouštění, přičemž platí to samé, co u průběžných dotazníků potřeb, a sice že je potřeba ještě počkat na více vyplněných dotazníků, aby poznatky byly relevantnější. Nicméně trendově je vidět, že v oblasti bydlení byla situace pozitivnější než při navazování kontaktu, kdy u mnoha klientů a klientek nebyla oblast vyhodnocena jako problémová a poměrně velký počet měl bydlení stabilizované. Naopak u zaměstnání se situace spíše zkomplikovala, neboť poměrově stoupl počet klientů a klientek, jež neměli zajištěné stále zaměstnání v době, kdy byli propouštěni, což může souviset s vratkostí příslibu nebo domluvě se zaměstnavatelem. U vztahů s blízkými lidmi došlo poměrově k redukcii

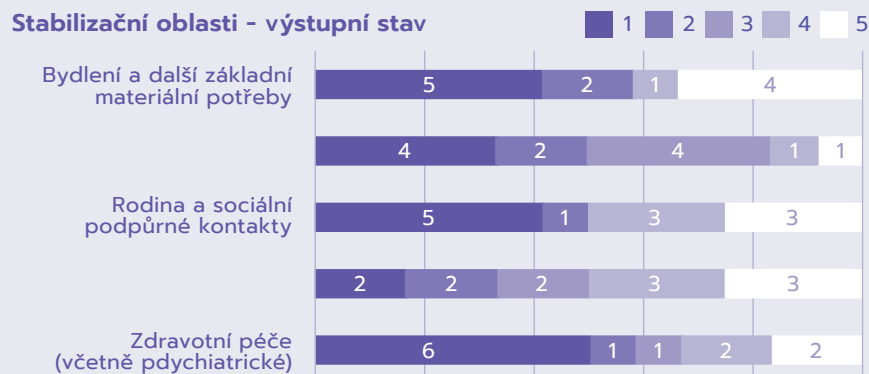
3.2.

MONITORING POVINNĚ SLEDOVANÝCH KVANTITATIVNÍCH UKAZATELŮ

počtu klientů a klientek, kteří/které měli/y vztahy stabilizované, což může souviset se skutečností, že výstup z výkonu trestu je často nejenom velmi stresující pro propouštěné osoby, ale také pro jejich rodiny (Breese et al. 2000; Davis et al. 2013). V adiktologické oblasti pak šlo k výraznějšímu pozitivnímu posunu, kdy více osob přijalo možnost léčby a byly ve stabilizovaném stavu. Oblast zdraví pak zůstala poměrově v podstatě totožná.

Na grafu 7 je pak vidět, že u klientů a klientek, kteří/které úspěšně dokončili/y case management, byla většina oblastí vyhodnocena jako neproblémová, případně stabilizovaná, vyjma zaměstnání, kde ve srovnání s ostatními oblastmi byl i poměrově větší počet klientů a klientek, jež nebyli stabilizováni. Nicméně opěr je potřeba počkat na větší množství vyplněných dotazníků.

Graf 7

4.

NOSNÁ TÉMATA VYCHÁZEJÍCÍ Z ŘEŠENÍ PROJEKTU A VÝZVY DO BUDOUCNA

4.1.

ZLEPŠENÍ SPOLUPRÁCE A KOORDINACE MEZI NNO A VĚZNICEMI

Z dosavadního řešení projektu velmi výrazně vyplývá, že je potřeba lépe systematizovat a provázat spolupráci mezi NNO a věznicemi, která je v některých věznicích na výborné úrovni, a někde naopak nefunguje optimálně. Spolupráce je obecně ovlivněna velkým vytižením personálu a jeho současným (ale v podstatě dlouhodobým) podstavem, což klade větší nároky na stávající personál. Zároveň vyplynulo, že tam, kde funguje spolupráce velmi dobře, panuje vzájemná důvěra a case manažeři a manažerky mají status poučené osoby, která se v předem vymezených prostorách může pohybovat po kontrole na vstupu sama. To ulehčovalo práci jak case manažerům a manažerkám, tak kontaktním osobám a přispívalo to k celkově efektivnější spolupráci. Zde se tak jeví jako vhodné, aby pracovníci a pracovnice NNO, jež s danými věznicemi spolupracují dlouhodobě, získali od ředitelů a ředitelky věznic tento status, což je poměrně jednoduché opatření, které může okamžitě zlepšit spolupráci.

Dalším opatřením, které by však vyžadovalo větší zásah do systému, je zřízení pozice koordinátora/koordinátorky ve věznicích, přičemž tato pozice by měla na starosti pouze spolupráci s NNO, která již v současnosti tvoří velmi významnou část programu zacházení vězňených osob a nelze ji považovat jen za jakousi aktivitu nebo práci „navíc“. Z rozhovorů s kontaktními osobami vyplynulo, že agenda spojená s spoluprací s NNO často zásadně zasahuje do pracovního harmonogramu daných osob, které tak musí multitaskovat a odkládat agendu na později. Pozice koordinátora/koordinátorky by měla

na starosti veškerou agendu týkající se NNO, tedy administrativní zátěž spojenou s dojížděním a přípravou klientů a klientek na konzultace a logistiku (zajišťování navádění, případně navádění klientů a klientek, zjišťování situace v případě nejasností a zajišťování prostorů). Zároveň by měl/a koordinátor/koordinátorka velmi dobrý přehled o NNO, které do věznice dojíždějí, a o programech a projektech, které v nich realizují, takže by mohl/a lépe předávat informace ostatním odborným pracovníkům a pracovnícím a také vězňeným osobám, které by tak byly lépe informovány, jaké jsou možnosti spolupráce s NNO v jejich věznici. NNO by také věděly, na koho se mají obrátit v případě potřeby komunikace. Jediným problémem by v tuto chvíli byly letní měsíce, dovolené a případné předávání agendy, která by v případě koordinátora/koordinátorky byla poměrně rozsáhlá, nicméně pokud by docházelo k pravidelnému sdílení informací mezi vězeňským personálem, dá se předpokládat, že i dočasné předání agendy v době dovolené by mělo být méně komplikované, než je tomu v současné situaci. Zároveň je z rozhovorů patrné, že předávání agendy v některých věznicích funguje a je to funkční nástroj, jak úplně „neumrtvit“ spolupráci s NNO v letních měsících.

4.2.

TRANSPARENTNĚJŠÍ A SYSTEMATIČTĚJŠÍ PODMÍNĚNÉ PROPUŠTĚNÍ

Druhým tématem, které zatím prolíná celý projektem, jsou podmíněná propuštění a velká nejistota, která kolem nich panuje a vnáší chaotický prvek nejenom do řešení projektu. Prvním problémem je netransparentnost a nejasnost, na základě jakých faktorů se jednotlivé soudy rozhodují ohledně vyhovění žádosti o podmíněné propuštění, kdy se informanti a informantky z NOO i věznic shodli, že často, až na výjimky, nevidí žádný konkrétní systematický vzorec, na jehož základě jsou osoby (ne)propuštěny. V některých případech pak soudy také chtěly po klientech a klientkách aktivity, které z principu nemohly naplnit (například mít zaměstnání, když byly zařazené na SPO). Nejistota je problematická zejména s ohledem na návaznou práci s klienty a klientkami, neboť se v případě nevyhovění žádosti musí zrušit domluvené návazné služby, což například v případě pobytových služeb znamená, že dané osobě drží místo zcela zbytečně. V tomto ohledu někteří case manažeři a některé case manažerky uvedli, že mají zkušenosti se situací, kdy některé služby již nechtějí držet místo osobám, které jsou propuštěny podmíněně právě kvůli nejistotě a případné ztrátě místa. Zároveň bylo v některých případech zmluveno a zapláceno ubytování, které v tu chvíli zbytečně propadlo. Netransparentnost podmíněných propuštění je pak v důsledku zatěžující i pro vězeňský personál a věznice, protože je s tím spojeno velké množství agendy a výsledek je často nejistý (Mertl 2023b). Na druhé straně, někteří soudci a některé soudkyně pracují více informovaně a systematicky a kladou větší důraz na spolupráci

vězněných osob s NNO a podstupování poradenských a terapeutických programů ve výkonu trestu. Dobrou praxi v tomto ohledu zmínila jedna case manažerka, u níž se jeden soudce rozhodující o žádostech o podmíněné propuštění informoval ohledně projektu, case managementu a aktivit, které se realizují v rámci projektu.

Společným cílem VS ČR, věznic a NNO by tedy mohlo být lepší informování soudců a soudkyň ohledně rehabilitace, tedy jaké programy fungují ve věznicích a po výkonu trestu a jaké jsou jejich možnosti, a také sdílení poznatků. To by mohlo zlepšit spolupráci mezi všemi stranami, což by opět optimalizovalo vynaložené úsilí a pomohlo by to v rehabilitaci vězněných osob.

Druhým problémem je následně často neodhadnutelný den nebo čas propuštění dané osoby v případě, že její žádosti o podmíněné propuštění je vyhověno. Po vyhovění žádosti totiž musí propuštěná osoba splnit administrativní náležitosti spojené s propuštěním, což může trvat desítky minut, ale i několik hodin (v závislosti na situaci). Zároveň má státní zástupce tři dny čas, aby podal stížnost, a pokud se jí nevzdá, běží automaticky celá lhůta. Z hlediska návazné práce s propuštěnými osobami to pak znamená, že není jasné, odkdy má být případně daná služba zmluvena, a také to znesnadňuje případnou asistenci klientovi nebo klientce, protože NNO si nemohou pro každou propouštěnou

4.2.

TRANSPARENTNĚJŠÍ A SYSTEMATIČTĚJŠÍ PODMÍNĚNÉ PROPUŠTĚNÍ

osobu vyblokovat půlku dne až několik dní, aby na ni čekaly před věznicí a poskytly jí asistenci. Asistence přitom pomáhá minimalizovat riziko, že klient nebo klientka nenaváže kontakt po propuštění nebo nedorazí na smlouvané místo (některé pobytové služby se opět zdráhají rezervovat místo propuštěným osobám, protože mají zkušenosti se situací, že k nim nedorazí).

Řešením by v tomto případě byla poměrně jednoduchá úprava legislativy spočívající ve stanovení určité lhůty, například týden nebo 14 dní, mezi rozhodnutím soudu a samotným propuštěním dané osoby. Během této doby by šlo vyřešit všechny náležitosti a bylo by jasné, kdy přesně bude daná osoba propuštěna, což by usnadnilo následnou práci.

V rámci tohoto projektu pak bude nutné dát dohromady data ohledně počtu klientů a klientek, kterých se podmíněné propuštění týkalo, kolika z nich bylo vyřízeno kladně a kolika záporně a jak řízení a rozhodování probíhalo. V tuto chvíli máme představu pouze o počtu klientů a klientek, jež žádali o podmíněné propuštění, neuspěli a následně ukončili spolupráci v projektu.

4.3.

„PŘELITÍ“ CASE MANAGEMENTU I DO VĚZNIC

V rámci některých rozhovorů s kontaktními osobami zaznělo, že by chtěly být lépe informovány o dění v projektu a více spolupracovat na jeho realizaci prostřednictvím sdílení informací, což by mohlo zlepšit rehabilitace vězňů/propuštěných osob a poskytnout oběma stranám zpětnou vazbu. Z principu case managementu zároveň vyplývá, že by do něj měly být zahrnuty všechny relevantní strany, což v případě vězňů a propuštěných osob znamená i personál věznic. Tam, kde to půjde a bude o to zájem, se tedy jeví jako velmi příhodné zahrnout do case managementu i personál věznic, který by se tak podílel na přípravě vězňů na propuštění a práci mimo věznici. „Přelití“ case managementu v současných podmínkách je však velmi komplikované vzhledem k vytíženosti personálu, který na podobnou spolupráci často nemá kapacitu, ačkoliv by o ni měl zájem. Pokud by vznikla výše uvedená pozice koordinátora/koordinátorky, uvolnilo by to odbornému personálu kapacitu, které by mohl dát do spolupráce. Obecně se „přelití“ case managementu do věznic jeví jako logický a přínosný krok.

4.4.

KONTINUITA CASE MANAGEMENTU PO KONCI PROJEKTU

Projekt je již ve své druhé polovině realizace, což samo o sobě zavdává úvahám, co bude po jeho konci. Z dosavadní realizace je patrné, že po úvodní kostrbatější fázi si na něj již prakticky všechny zúčastněné strany zvykly a vědí, co od něj (a case managementu) mají očekávat a jaké jsou jeho náležitosti. Projekt se rozšířil i do povědomí vězněných osob, o čemž svědčí skutečnost, že některým NNO se snowballingem ozývají ohledně žádosti o spolupráci již samotné vězněné osoby. Během řešení projektu zároveň zainteresované NNO i věznice získaly určité poznatky a dovednosti, které v českém prostředí doposud scházely a nebyly v praxi popsány. Bylo by tedy škodou, kdyby case management s vězněnými a propuštěnými osobami zanikl spolu s koncem projektu, neboť se jedná o přístup, který má potenciál řešit potřeby provázaně a systematicky. To je zejména v případě vězněných/propuštěných osob velmi potřebné, neboť (a je to patrné i z klientely tohoto projektu) mají často velké množství intersekcionalně provázaných potřeb, které je potřeba řešit naráz a nikoli jednu po druhé, jelikož se navzájem utvrzují a podporují (viz Mertl 2022b). Velkou výzvou tedy bude, jak na tento projekt navázat a zajistit kontinuitu case managementu, na čemž mají zájem jak NNO (některé při rozhovorech deklarovaly, že by rády case management nějakým způsobem zachovaly i bez projektových financí), tak kontaktní osoby, které v něm viděly přínos pro vězněné/propuštěné osoby.

7.

LITERATURA

- ANDERSON, Valerie R.; JAVDANI, Shabnam (2018): Physical Health Needs and Treatment for Female Offenders Returning to Society. In: CARTER, Lisa M.; MARCUM, Catherine D. (eds.), *Female Offenders and Reentry: Pathways and Barriers to Returning to Society*, New York: Routledge, 28–44.
- BINSWANGER, Ingrid A; NOWELS, Carolyn; CORSI, Karen F; et al. (2012): Return to Drug Use and Overdose after Release from Prison: A Qualitative Study of Risk and Protective Factors. In: *Addiction Science & Clinical Practice*, 7: 1, 3.
- BREESE, Jeffrey R.; RA'EL, Khaz; GRANT, G. Kathleen (2000): No Place Like Home: A Qualitative Investigation of Social Support and Its Effects on Recidivism. In: *Sociological Practice: A Journal of Clinical and Applied Research*, 2: 1, 1–21.
- BROIDY, Lisa; PAYNE, Jason; PIQUERO, Alex R. (2018): Making Sense of Heterogeneity in the Influence of Childhood Abuse, Mental Health, and Drug Use on Women's Offending Pathways. In: *Criminal Justice and Behavior*, 45: 10, 1565–1587.
- CHARMAZ, Kathy (2006): *Constructing Grounded Theory: A Practical Guide through Qualitative Analysis*. London: SAGE.
- DAVIS, Celeste; BAHR, Stephen J; WARD, Carol (2013): The Process of Offender Reintegration: Perceptions of what Helps Prisoners Reenter Society. In: *Criminology & Criminal Justice*, 13: 4, 446–469.
- FARRALL, Stephen; BOTTOMS, Anthony; SHAPLAND, Joanna (2010): Social Structures and Desistance from Crime. In: *European Journal of Criminology*, 7: 6, 546–570.
- FRITZON, Katarina; MILLER, Sarah; BARGH, Danielle; et al. (2020): Understanding the Relationships between Trauma and Criminogenic Risk Using the Risk-Need-Responsivity Model. In: *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*.
- FRÓIS, Catarina (2017): *Female Imprisonment: An Ethnography of Everyday Life in Confinement*. Cham: Palgrave Macmillan (Palgrave studies in prisons and penology).
- GARLAND, David (2001): *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*. Chicago: University of Chicago Press.
- GRACE, Marty; MALONE, Jennifer; MURPHY, Angela (2016): Transferability of the Youth Foyer Model for Women Exiting the Criminal Justice System. In: *Journal of Social Work*, 16: 4, 470–488.
- GRIFFIN, Amber D.; TASCIA, Melinda; ORRICK, Erin A. (2020): Getting High After Getting Out: Understanding the Relationship Between Support, Stressors, and Drug Use Among Men and Women in Early Reentry. In: *Crime & Delinquency*, 66: 13–14, 1839–1864.
- GUASTAFERRO, Wendy P.; LUTGEN, Laura (2018): Women With Substance Use Disorders Reentering the Community. In: CARTER, Lisa M.; MARCUM, Catherine D. (eds.), *Female Offenders and Reentry: Pathways and Barriers to Returning to Society*, New York: Routledge, 76–107.
- HAMMETT, Theodore M.; ROBERTS, Cheryl; KENNEDY, Sofia (2001): Health-Related Issues in Prisoner Reentry. In: *Crime & Delinquency*, 47: 3, 390–409.

7.

LITERATURA

- HANEY, Craig (2012): Prison Effects in the Era of Mass Incarceration. In: *The Prison Journal*.
- LEMERT, Edwin (1967): *Human Deviance, Social Problems, and Social Control*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- MARTIN, Liam (2018): „Free but Still Walking the Yard“: Prisonization and the Problems of Reentry. In: *Journal of Contemporary Ethnography*, 47: 5, 671–694.
- MATÉ, Gabor (2018): *In the Realm of Hungry Ghosts: Close Encounters with Addiction*. London: Vermilion.
- MAYRING, Philipp (2000): Qualitative Content Analysis. In: Forum: *Qualitative Social Research*, 1: 2, unpaginated.
- MERTL, Jiří (2020): „Musíte makat a poslouchat, no“: Vězení, potlačování autonomie a responsabilizace u vězňů a propuštěných osob v ČR. In: *Sociologický časopis*, 56: 4, 523–553.
- MERTL, Jiří (2022a): *První průběžná evaluační zpráva k projektu „Systémové zajištění péče pro vězněné uživatele drog a její následná kontinuita po propuštění“*. Praha: APAS.
- MERTL, Jiří (2022b): What Seems to Be the Problem? Ex-Prisoners' Reentry/ Resettlement in the Czech Republic. In: *Crime & Delinquency*, on-line first: .
- MERTL, Jiří (2023a): Prison Employment and its Conflict with Therapeutic and Counselling Programmes: The Experiences of Czech Prison Personnel. In: *European Journal of Criminology*, 20: 2, 447–467.
- MERTL, Jiří (2023b): Závěrečná výzkumná zpráva z projektu *Terapeutická péče o lidi ve výkonu trestu odnětí svobody*. Plzeň: Západočeská univerzita.
- NOVICKY, Meghan A; NOWOTNY, Kathryn M; JACKSON, Dylan B; et al. (2021): Incarceration as a Fundamental Social Cause of Health Inequalities: Jails, Prisons and Vulnerability to COVID-19. In: *The British Journal of Criminology*, 61: 6, 1630–1646.
- SALDAÑA, Johnny (2009): *The Coding Manual for Qualitative Researchers*. Los Angeles: Sage.
- SCHLING, Hannah (2017): (Re)production: Everyday Life in the Workers' Dormitory. *Society & Space*.
- SCHLING, Hannah (2020): Dormitories: Spatio-Temporalities of Life-Work. In: FREJLACHOVÁ, Kateřina; PAZDERA, Miroslav; ŘÍHA, Tadeáš; et al. (eds.), *Steel Cities: Architectures of Logistics in East Central Europe*, Zürich: Park Books, 262–271.
- SNACKEN, Sonja; DEVYNCK, Caroline; UZIEBLO, Kasia (2022): Dignity, Social Reintegration of Prisoners, and the New Penal Power: European Human Rights, Experiences of Belgian Prisoners, and Professional Practices. In: *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 66: 9, 980–1000.
- SOSNA, Daniel; BRUNCLÍKOVÁ, Lenka (2019): Drinking and dreaming in the dormitories: Workers struggle in times of economic development. In: *Journal of Material Culture*, 24: 2, 232–250.
- STENSRUD, Robert H.; GILBRIDE, Dennis D.; BRUINEKOOL, Robert M. (2019): The Childhood to Prison Pipeline: Early Childhood Trauma as Reported by a Prison Population. In: *Rehabilitation Counseling Bulletin*, 62: 4, 195–208.

7..

LITERATURA

VIGESAA, Lindsey (2018): Future Directions/Best Practices. In: CARTER, Lisa M.; MARCUM, Catherine D. (eds.), *Female Offenders and Reentry: Pathways and Barriers to Returning to Society*, New York: Routledge, 281–307.

WACQUANT, Loïc (2009a): *Prisons of Poverty*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

WACQUANT, Loïc (2009b): *Punishing the Poor. The Neoliberal Government of Social Insecurity*. Durham: Duke University Press.

WACQUANT, Loïc (2010): Prisoner Reentry as Myth and Ceremony. In: *Dialectical Anthropology*, 34: 4, 605–620.

WALLACE, Barbara C.; CONNER, Latoya C.; DASS-BRAILSFORD, Priscilla (2011): Integrated Trauma Treatment in Correctional Health Care and Community-Based Treatment Upon Reentry. In: *Journal of Correctional Health Care*, 17: 4, 329–343.

WALTERS, Glenn D. (2003): Changes in Criminal Thinking and Identity in Novice and Experienced Inmates: Prisonization Revisited. In: *Criminal Justice and Behavior*, 30: 4, 399–421.

WARD, Kyle C.; EVANS, Mary K. (2018): Mental Health Needs and Treatment. In: CARTER, Lisa M.; MARCUM, Catherine D. (eds.), *Female Offenders and Reentry: Pathways and Barriers to Returning to Society*, New York: Routledge, 45–61.

WILLIAMS, Natasha H. (2007): Prison Health and the Health of the Public: Ties That Bind. In: *Journal of Correctional Health Care*, 13: 2, 80–92.

←# Práce
→ za mřížemi

Norway
grants

Asociace poskytovatelů adiktologických služeb, z.s.
Karolíny Světlé 286/18, 110 00 Praha 1
IČO: 63839539

www.pracezamrizemi.cz

PARTNEŘI

Realizátor projektu:

Partneři projektu:

KOTEC

Laxus

Projekt „Systémové zajištění péče pro vězněné uživatele drog a její následná kontinuita po propuštění“ je finančně podpořen finančním mechanismem Norské fondy 2014–2021 v Programu Spravedlnost.